

TAUTINIŲ bendrijų 2019 naujienos Nr. 2 (69)

Zitos Milkamanovič nuotr.

Keturiasdešimt totorių kaimo (Vilniaus r.) totorių bendruomenės narė Fatima Ščucka-Šantrukova

Kelmėje atidengtas paminklas rašytojui Icchokui Merui, gimusiam šiame žemaičių mieste. I. Meras – tik lietuviškai rašęs pasaulinio garso rašytojas. Jo kūriniai išversti į 24 kalbas. Daugumos I. Mero Lietuvoje rašytų knygų tematika remiasi žydų išgyvenimais nacių okupacijos metu.

p. 17

Gegužės 10 d. Jungtinių Tautų (JT) Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas paskelbė rekomendacijas Lietuvai dėl Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo įgyvendinimo. Komitetas pažymėjo pozityvias Lietuvos teises ir institucines priemones, skirtas pakto įgyvendinimui, ypač kovos su netolerancija ir diskriminacija, romų integracijos, kovos su žmonių prekyba ir teisėsaugos pareigūnų mokymų kovos su neapykantos nusikaltimais srityse.

Kovo 28 d. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose surengta šeštoji Nacionalinių lygybės ir įvairovės apdovanojimų įteikimo ceremonija. Jais pagerbti labiausiai šioje srityje 2018 metais nusipelnę asmenys ir iniciatyvos. Tautų dialogo apdovanojimas paskirtas kūrybinei spektaklio „Nežinoma žemė. Šalčia“ komandai.

p. 7

p. 3

Balandžio 11–12 d. Paliesiaus dvare (Ignalinos r.) vyko Tautinių mažumų departamento prie LRV organizuotas Lietuvos tautinių bendrijų kultūros darbuotojų seminaras „Kalendorinių metų tradicijos ir amatai įvairių tautų kultūrose“.

Į seminarą atvyko tautinių bendrijų kultūros darbuotojai iš Kauno, Klaipėdos, Varenos, Vilniaus, Visagino.

Valstybės pažinimo centre pristatyta interaktyvi ekspozicija – žaidimas „Misija 2019: pažink tautas Lietuvoje!“. Trečius metus organizuojamo projekto, kviečiančio ištraukti į netradicinę pažintį su vis kitais šalies istorijos ir valstybingumo aspektais, ašimi šiemet pasirinkta daugiakultūrės Lietuvos tema. Žaidimo užduotys parengtos kartu su Tautinių mažumų departamentu prie LRV.

p. 15

p. 20

Patikslinimas

Pracito „Tautinių bendrijų naujienų“ numerio viršelio antrame puslapyje buvo parašyta, kad Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka ir Tautinių mažumų departamentas prie LRV išleido 2019-ųjų metų kalendorių, skirtą etnokonfesinių bendruomenių maldos namams, kurie pavaizduoti senuosiuose atvirukuose. Patiksliname ir informuojame, jog kalendorių išleido Tautinių mažumų departamentas, bendradarbiaudamas su Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka.

T u r i n y s

SEIME

„Taboras griauamas, kur gyventi nepasiūlo, įdarbinti nenori, patalpų veiklai nenuomoja“.....2

TAUTINIŲ MAŽUMŲ DEPARTAMENTE

Bendradarbiaus su biblioteka 3

AKTUALIJOS

Jungtinių Tautų Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas pateikė rekomendacijas Lietuvai 3

Istorinėje Rotušėje– tautinių bendrijų šventė 4

Įteikti žmogaus teisių „Oskarai“: tarp laureatų – kūrybinė spektaklio „Nežinoma žemė“. Šalčia“ komanda 7

Minėjo Tarptautinę romų dieną 8

L. Urman, J. Rumša. „Vis darau savo mažus darbus, vildamasi, kad jie padės ką nors pagerinti abiejose valstybėse“ 10

Pasaulinė kultūrų diena Klaipėdoje 13

H. Kobeckaitė. Pasaulinės literatūros šedevras – karaimiškai 14

Seminaro tema – „Kalendorinių metų tradicijos ir amatai įvairių tautų kultūrose“ 15

J. Rumša. Vilniaus vokiečių bendruomenei – 30 16

Kelmėje atidengtas paminklas rašytojui I. Merui 17

N. Medvedevas, J. Rumša. Nepriklausomybės akto signataras N. Medvedevas: tarptėtinė santarvė yra stiprios valstybės bruožas 18

Vyksta žaidimas“Misija 2019: Pažink tautas Lietuvoje!“ 20

Popiežiūs Pranciškus atsiprašė romų 20

ISTORIJA

E. Mažul. A. Smetona ir tautinės mažumos 21

NAUJOS KNYGOS

Keturiasdešimt totorių kaimas: vakar, šiandien 24

Trakų krašto žmonių pasakojimai – instituto leidinyje 25

Turkijos mokslininkė išleido monografiją apie Lietuvos karaimų kalbą 25

Žemaitijos Jeruzalės žydų istorija 26

Rokiškio žydų istorija išleista Niujorke 27

Poetės saulė liko 27

TAUTINĖS MAŽUMOS UŽSIENYJE

Nesame tiek turtingi: kodėl Estija uždarys rusiškas mokyklas? 28

SUMMARY 28

„Taboras griaunamas, kur gyventi nepasiūlo, įdarbinti nenori, patalpų veiklai nenuomoja“

Seimo Žmogaus teisių komitetas š. m. kovo 27 d. posėdyje svarstė klausimus dėl Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 m. programos įgyvendinimo ir praktinių romų integracijos problemų.

Posėdyje dalyvavęs romų bendruomenės pirmininkas Išvanas Kvikas pasakojo, kad savivaldybė Kirtimuose gyvenančius romus paliko neviltyje. Jų pastatytus namus planuojama griauti, gyvenamosios vietos alternatyvos nepasiūlomos, romų švietimo priemonėms ar darbinei veiklai vykdyti patalpos nerandamos. Tuo metu privatus sektorius nesutinka patalpų romams nuomoti, nenori šių Lietuvos gyventojų įdarbinti.

Romų gyvenimas Kirtimuose turi būti aptariamas atsižvelgiant į istorinį kontekstą. Čia esanti gyvenvietė susiformavo romų-klajoklių įprastoje apsistojimo vietoje tada, kai 1956 m. valdžios romams buvo uždrausta klajoti. Šalia buvo kolūkis, kuriame žmonės dirbo. Tuo metu vietovė buvo vadinama Parubankos kaimu ir priklausė Šalčininkų rajonui. Romų šeimų nuolat gausėjo, todėl buvo nutarta pastatyti gyvenamąjį namą, kuris taip ir liko vieninteliu legaliu pastatu. Kadangi pastate yra tik 8 butai, į juos netilpę žmonės stovydavosi savo atskirus būstus. 1991 m. ir šiek tiek vėliau Kirtimų gyvenvietėje buvo žmonių, kurie bandė, kaip ir kiti Lietuvos gyventojai, įteisinti savo būsto statusą, norėdami jį privatizuoti už privatizavimo čekius. Tai padaryti buvo atsisakyta, nes tuo metu nebuvo patvirtintas šios teritorijos generalinis planas. Kirtimų gyvenvietėje esantys būstai buvo gavę tam tikrą valstybės pripažinimą. Romų bendruomenės atstovų teigimu, ši informacija yra prieinama ir Statybos inspekcijai, tačiau registracija buvo panaikinta. Buvo pažadėta perduoti Kirtimuose esančią žemę Vilniaus savivaldybei,

kad miestas sutvarkytų romų gyvenvietę. Tačiau ir toliau buvo randamos biurokratinės kliūtys šiai problemai spręsti. Taigi darytina išvada, kad diskriminacinė politika romų atžvilgiu vykdoma, nors Europos Sąjungos ir Jungtinių Tautų institucijų rekomendacijose siūloma mažinti romų atotrūkį ir imtis konkrečių priemonių būsto problemai spręsti.

Romų visuomenės centro direktorė Svetlana Novopolskaja sakė, kad romų iškeldinimas ir namų griovimas vyksta nuo 2009 m. Iš 115 romų pasistatytų namelių liko 39. Ten gyvena 56 vaikai. Šiuo metu 19 savavališkos statybos namelių perduoti antstoliams vykdyti (jie turi būti nugriauti). Nors šeimos ilgus metus stovi eilėje socialiniam būstui gauti, savivaldybės institucijos tokių vilčių nesuteikia. Pasak S. Novopolskajos, analogiška situacija buvo Bulgarijoje, tačiau šis klausimas pasiekė Europos Žmogaus teisių teismą ir šis teismas nustatė, kad Bulgarija pažeidė žmogaus teises: ilgą laiką valdžia toleravo romų gyvenvietę ir nelegaliai pastatytus namus, šie pastatai tapo romų na-

mais, žemė – jų gyvenvietė. Teismo sprendimu negalima iškelti romų iš jų gyvenamosios vietos iki nepasiūloma alternatyva.

Lietuvos romų bendruomenės pirmininkas I. Kvikas pasakojo apie bandymus rasti bendrą kalbą su Vilniaus miesto savivaldybe siekiant romų integracijos. Buvo patvirtinta Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 m. programa, pasirašytas Lietuvos romų bendruomenės susitarimas su Vilniaus miesto savivaldybės būstu. I. Kviko teigimu, nė vienas susitarimo punktų nebuvo įgyvendintas. Neįgyvendinti punktai dėl gyvenamųjų patalpų suteikimo, dėl patalpų romų kavinės steigimui, kur romai galėtų dirbti, bei patalpų romų švietimui (nors romų bendruomenė rado projektines lėšas šiems tikslams).

Komitetas, atsižvelgdamas į gilią diskriminacinio pobūdžio problemą romų bendruomenės atžvilgiu, nusprendė kreiptis į Vilniaus miesto savivaldybę ir siūlyti bendradarbiauti su Lietuvos romų bendruomene ir vykdyti integracijos programą, taip pat kreiptis į Vyriausybę su siūlymu stabdyti romų namelių griovimus iki kol nebus išspręstas romų gyvenamosios vietos klausimas.

Bendradarbiaus su biblioteka

Balandžio 9 d. Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos direktorius prof. dr. Renaldas Gudauskas pasirašė bendradarbiavimo sutartį tarp šių institucijų.

Dokumentu numatyta abipusiškai naudinga partnerystė ir aptartos tarp-institucinio bendradarbiavimo galimybės rūpinantis Lietuvoje gyvenančių etninių bendrijų kultūros paveldo atvėrimu ir sklaida. Ypatingas dėmesys kreiptas į edukacinių programų kūrimo ir plėtros aspektus. Sutartimi taip pat numatytas bendradarbiavimas inicijuojant, įgyvendinant, viešinant bendrus kultūrinius, edukacinius renginius, projektus ir kitas veiklas, keičiantis žiniomis švietimo, mokslo ir visuomeninio gyvenimo srityse.

Rengiantis 2020 m. minėti Vilniaus

V. Montvydaitė ir R. Gudauskas

Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metus, buvo aptarti bendrų kultūros, edukacijos ir leidybos projektų įgyvendinimo klausimai, svarstytos praktinės šios veiklos galimybės.

2018 m. spalio 2 d. Tautinių mažumų departamentas pasirašė bendradarbiavimo susitarimą su Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. **TMD inf.**

AKTUALIJOS

Jungtinių Tautų Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas pateikė rekomendacijas Lietuvai

Gegužės 10 d. Jungtinių Tautų (JT) Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas paskelbė rekomendacijas Lietuvai dėl Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo įgyvendinimo. Komitetas pažymėjo pozityvias Lietuvos teises ir institucines priemones, skirtas pakto įgyvendinimui, ypač kovos su netolerancija ir diskriminacija, romų integracijos, kovos su žmonių prekyba ir teisėsaugos pareigūnų mokymų kovos su neapykantos nusikaltimais srityse.

Atskirai buvo įvertinta, kad Seimo kontrolierių įstaigai 2017 m. buvo suteiktas Nacionalinės žmogaus teisių

JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto posėdyje. Antra iš dešinės – Tautinių mažumų departamento prie LRV direktorė dr. Vida Montvydaitė

institucijos statusas. Savo ruožtu, JT komitetas pateikė rekomendacijas Rasinės diskriminacijos panaikinimo Lietuvai suintensyvinti pastangas

šiose srityse: adekvataus finansavimo užtikrinimo Seimo kontrolierių įstaigos ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos vykdomai veiklai, romų integracijos ir švietimo, dialogo su pilietine visuomene stiprinimo, kovos su neapykantos nusikaltimais, Tautinių mažumų įstatymo priėmimo, pabėgėlių ir migrantų integracijos bei kitose srityse.

Balandžio 30 – gegužės 1 d. Ženevoje JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas 98-ojoje sesijoje

svarstė Lietuvos devintąjį ir dešimtąjį periodinius pranešimus pagal Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo.

Pranešimų svarstyme dalyvavo užsienio reikalų viceministro Nerio Germano vadovaujama vyriausybinių delegacija, sudaryta iš Tautinių mažumų departamento direktorės, Užsienio reikalų, Teisingumo, Socialinės apsaugos ir darbo, Vidaus reikalų ministerijų ir Generalinės prokuratūros atstovų.

Lietuvos delegacijos nariai atsakė į Komiteto narių klausimus.

1965 m. priimtą Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo Lietuva ratifikavo 1998 m. Konvencijos nuostatų įgyvendinimą valstybėse konvencijos narėse stebi ir rekomendacijas teikia JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas. Vienuoliktąjį ir tryliktąjį periodinius pranešimus Lietuva komitetui pateiks iki 2023 m.

TMD inf.

Istorinėje Rotušėje – tautinių bendrijų šventė

Gegužės 21 d. jau šeštą kartą buvo pažymėta Lietuvos tautinių bendrijų diena, kurią kaip atminimą 2013 m. spalio 15 d. įteisino Seimas. Gegužės 21-oji UNESCO sprendimu paskelbta Pasauline kultūrų puoselėjimo diena. Simboliška, kad iškilmingas minėjimas, kaip ir ankstesniais metais, vyko istorinėje sostinės Rotušėje, menančioje daugiakultūrį, daugiatautį, daugiakonfesinį Vilnių nuo tolimes praecities. Į minėjimą atvyko tautinių mažumų, pilietinių nevyriausybių, žmogaus teisių organizacijų atstovai, valstybinių institucijų darbuotojai, Vilniuje akredituotų užsienio diplomatinė atstovybių pareigūnai.

Vilniaus m. meras R. Šimašius sveikino Kuisin-oi Zujienę

Iškilmingo minėjimo dalyviai giedojo Lietuvos valstybės himną.

Į susirinkusius kreipėsi Tautinių bendrijų tarybos pirmininkė Gunta Rone. Ji apžvelgė praėjusių jubiliejinių metų renginius, skirtus Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui, kuriuose aktyviai dalyvavo tautinės bendrijos.

„Tai atspindėjo Tautinių mažumų departamento parengta paroda „Lietuvą kūrėme kartu“, kuri pasakojo apie tautines bendruomenes, jų indėlį į Lietuvos valstybingumo formavimą ir stiprinimą, kovas už nepriklausomybę, kultūros, mokslo puoselėjimą ir tarptautinį pripažinimą. Vilniaus Rotušės aikštėje vyko Pasaulio lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų diena „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“, pirmą kartą Dainų šventės „Vardan tos...“ dalyvių eisenoje dalyvavo tautinių bendrijų atstovai“, - kalbėjo G. Rone.

Nepaprastai svarbus istorinis įvykis, teigė Tautinių bendrijų tarybos vadovė, buvo popiežiaus Pranciškaus vizitas Lietuvoje rugsėjo 22-23 d.

G. Rone akcentavo, kad Šventasis Tėvas priminė mūsų šalies, sugebėjusios per visą savo istoriją priglauti, suburti ir priimti įvairiausių tautybių ir religijų žmones, daugiakultūriškumą ir daugiatautiškumą, ragino priimti skirtumus, perspėjo apie pagundas, kurios gali slypėti kiekvieno žmogaus širdyje, norint būti labiau privilegijuotu ar pranašesniu už kitus.

„Gilios Šventojo Tėvo mintys turi mums padėti išžvelgti įvairių fobijų, antisemitizmo apraiškas, ryžtingiau skleisti tolerancijos, pagarbos įvairioms kultūroms idėjas, šalinti stereotipus. Jie neretai tarpsta ten, kur trūksta informacijos arba ji yra vienpusiška. Tai pasakytina pirmiausia apie romus, kurie nuolat susiduria

su išankstine neigiama nuomone. Tuo tarpu šioje bendruomenėje vyksta nemažai pozityvių permainų, ji labiau atsiveria visuomenei“, - teigė Tautinių bendrijų tarybos vadovė.

Ji pažymėjo, kad šiomet kai kurios tautinės bendrijos mini įkūrimo 30-metį, sukanka trisdešimt metų, kai buvo priimtas Tautinių mažumų įstatymas ir įkurtas Tautybių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

„Svarbu, kad tautinių bendrijų istorija, vardai žmonių, stovėjusių prie tautinių mažumų judėjimo mūsų šalyje ištakų, išliktų ateinančioms kartoms“, - sakė G. Rone.

Šventinio minėjimo dalyvius sveikino Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis.

„Tautinių bendrijų diena įteisinta neseniai, bet tautinės bendrijos yra sena Lietuvos tradicija. Jos ištakos –

G. Rone

garsieji Gedimino laišakai Europos miestų amatininkams ir kitų svarbių profesijų žmonėms, kuriuos kunigaikštis kvietė atvykti į Lietuvą, įsikurti. Kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo tautybės, tikėjimo, turi gerai jaustis Lietuvoje, turėti sąlygas puoselėti savo etninę kultūrą, tradicijas. Taip ir yra. Mus vienija mūsų bendra nepriklausoma valstybė, lietuvių kalba“, - teigė Seimo vadovas.

Kreipdamasi į susirinkusius, Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė pabrėžė kultūrinio dialogo svarbą, nes trys ketvirtadaliai svarbiausių konfliktų pasaulyje turi kultūrinį aspektą.

„Tautinių mažumų pasirinkimas

V. Pranckietis

puoselėti savo kultūras Lietuvoje kuria kokybiškai naują dydį – Lietuvos tautinių bendruomenių tradicijas. Tai ne tik formuoja priklausymo kaip tautai, taip ir valstybei jausmą, bet ir padeda visuomenės nariams suvokti bendruomenės vienybės reikšmę“, - sakė dr. V. Montvydaitė.

Departamento direktorė įteikė departamento apdovanojimus pasižymėjusiems tautinių bendrijų atstovams.

Aukso garbės ženklą „Už nuopelnus“ apdovanota Tautinių bendrijų tarybos narė, Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ pirmininkė Liučija Bartkienė.

Sidabro garbės ženklą „Už nuo-

V. Montvydaitė

pelnius“ apdovanoti Poetų ir rašytojų, rašančių rusų kalba Lietuvoje, literatūrinio susivienijimo „LS Logos“ pirmininkas Vladimiras Koltsovas, Vilniaus Šolomo Aleichemo ORT gimnazijos direktoriaus pavaduotoja ugdymui Jelizaveta Lichtenšain, Lietuvos uzbekų bendrijos „Pachtakor“ pirmininkė Kuisin-oi Zujienė,

Departamento atminimo dovana – vardiniai laikrodžiai įteikti: Baltijos regiono romių asociacijos vadovai Vaivai Poškaitei-Tomaševič, Lietuvos baltarusiams skirtos laidos „Tuteišyčas“ redaktoriui ir vedėjui Andrejui Starovoitovui.

Departamento atminimo dovana – rašikliu apdovanota Kauno apskrities Trečiojo amžiaus universiteto Kultūros ir istorijos fakulteto dekanė, Knygos mėgėjų draugijos pirmininkė Dalia Poškienė.

Departamento Padėkos raštai įteikti: Visagino totorių bendrijos tarybos nariui, Visagino kultūros centro totorių folkloro ansamblio „Miras“ dalyviui Rafailui Glimzyanovui, klubo „Družba“ vadovei Larisai Jesaulenko, Klaipėdos armėnų bendruomenės „Van“ nariui Garnikui Kazarjanui, Vilniaus vokiečių bendruomenės narei Jūratei Kierienei, ansamblio „Nadežda“ solistui Anatolijui Kiseļiovui, ansamblio „Nadežda“ vadovei Neli Kolčuginai, Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ narei Liudmilai Kudinai, Lietuvos poetų regiono MAPP koordinatorėi, kul-

Salėje minėjimo metu

tūrinių renginių vedėjai Olgai Riabininai, Vilniaus latvių draugijos narei Ritai Upite.

Ministro Pirmininko Sauliaus Skvernelio šventinį sveikinimą tautinėms bendrijoms perskaitė Vyriausybės vicekancleris Deividas Matulionis. Jame, be kita ko, rašoma: „Nuoširdžiai sveikinu Jus Tautinių bendrijų dienos proga ir dėkoju už tarpkultūrinio dialogo ir tautinės tolerancijos iniciatyvas, skatinančias pažinti kiekvienos tautos išskirtinumus ir puoselėti tautinės kultūros tradicijas“.

D. Matulionis įteikė Ministro Pirmininko Padėkos raštus šiems tautinių bendrijų nariams: Kauno armėnų bendrijos – Cagik Grigorjevai, Lietuvos Stepono Batoro vengrų kultūros draugijos – Jurgiui Rubaževičiui, Keturiasdešimt totorių kaimo bendruomenės – Fatimai Ščuckai-Šantrukovai, Lietuvos lenkų bendruomenės – Janui Verbeliui, Vilniaus ukrainiečių bendrijos – Viktorijai Korvel.

Kultūros ministro Mindaugo Kvietkausko Padėkos raštais apdovanoti Totorių jaunimo bendrijos „Duslyk“ pirmininkė Marija Meišutovič-Akhtarjeva, Lietuvos romų bendruomenės pirmininkas Išvanas Kvikas. Padėkos raštus įteikė ministerijos kancleris Laimonas Ubavičius.

Renginio dalyvius sveikino Vilniaus miesto meras Remigijus Šimašius.

„Vilniaus tautinės bendrijos yra mūsų turtas, gyvasis sostinės paveldas. Vilniaus istorija mums prisako –

D. Matulionis

Vilnius yra visų tautų namai. Savo naujausioje darbų programoje aiškiai užsibrėžėme toliau puoselėti tautinių bendrijų švietimo tinklą Vilniuje, aktyviau skatinsime pažinti unikalų daugiakalbį Vilnių per įvairias mainų programas tarp skirtingų kalbų mokyklų. Mums svarbi Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija – skatinsime dvikalbystę ir daugiakalbystę ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo programose. Norime, kad tautinių mažumų mokyklos Vilniuje būtų konkurencingos ir patrauklios sostinės moksleiviams ir atvykusiems iš kitų šalių“, – kalbėjo sostinės meras.

R. Šimašius pažymėjo, kad Vilnius visada buvo ir yra atviras, draugiškas įvairių tautų žmonėms miestas. Sostinėje yra simbolinių dvikalbių gatvių pavadinimų lentelių: Totorių, Varšuvos, Žydų, Karaimų, Rusų, Latvių, Vokiečių ir kt. Tai rodo draugiškumą

L. Ubavičius

bei pagarbą Vilniuje gyvenantiems įvairių tautų atstovams ir tapo puikia miesto reklama. Vilniuje gyvena 128 tautybių atstovai. Kitataučiai sudaro apie 34 proc. sostinės gyventojų.

Miesto vadovas Padėkos raštus įteikė šiems tautinių bendrijų nariams: Vilniaus latvių draugijos – Nijolei Sysaitei, Vilniaus vokiečių bendrijos – Mindaugui Jonaičiui, Vilniaus apskrities totorių bendruomenės – Lilijai Naujalienei, Vilniaus ukrainiečių bendrijos – Stepanui Kubišiniui, Lietuvos graikų draugijos „Patrida“ – Ilias Begečiui.

Už prasmingai praleistus metus Vilniuje, veiklą bendruomenėje, skatinimą nepamiršti savo tautos šaknų bei uzbekų bendrystę sostinėje jos meras atskirai pasveikino Lietuvos uzbekų bendrijos „Pachtakor“ pirmininkę Kuisin-oi Zujienę gražaus jubiliejaus proga.

Nuotaikingą koncertą minėjimo dalyviams surengė Artūro Noviko džiaz mokyklos vokalinė grupė „Color Jazz“ (vadovas Artūras Novikas).

Renginį vedė Juozas Šalkauskas.

Renginio organizatoriai – Tautinių bendrijų namai ir Tautinių bendrijų taryba. Renginio globėjas ir rėmėjas – Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Koncertavo Artūro Noviko džiaz mokyklos vokalinė grupė „Color Jazz“

TBN inf.

Įteikti žmogaus teisių „Oskarai“: tarp laureatų – kūrybinė spektaklio „Nežinoma žemė. Šalčia“ komanda

Kovo 28 d. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose surengta šeštoji Nacionalinių lygybės ir įvairovės apdovanojimų įteikimo ceremonija. Jais pagerbti labiausiai šioje srityje 2018 metais nusipelnę asmenys ir iniciatyvos. Nacionalinių lygybės ir įvairovės apdovanojimų statulėlės įteiktos aštuoniose kategorijose: lyčių lygybės, įveiktos kliūtys, vaivorykštės, atviros visuomenės piliečio, amžiaus, tautų dialogo, religijų ir įsitikinimų įvairovės, metų proveržio srityse. Vadinamųjų žmogaus teisių „Oskarų“ nugalėtojai išrinkti susumavus internetu balsavusių ir komisijos narių balsus.

Etninė įvairovė – scenoje

Tautų dialogo apdovanojimas paskirtas kūrybinei spektaklio „Nežinoma žemė. Šalčia“ komandai – už Lietuvos nacionalinio dramos teatro scenoje sukurtą subtilų ir spalvingą gyvenimo paveikslą, kuriame lenkai, lietuviai, baltarusiai, rusai ir kitų tautybių žmonės atskleidžia tikrąją etninę Lietuvos įvairovę.

Šio dokumentinio spektaklio pagrindas – Šalčininkų rajono gyventojų pasakojimai, kuriuose persipina skirtingos krašto gyventojų problemos, kylančios ne dėl tautinių klausimų, o dėl iššūkių, susijusių su regiono izoliacija, gyventojų emigracija, ekonominiu atotrūkiu ir kontrabanda.

Spektaklio režisierius – Jonas Terelis. Projekto rėmėjas – Britų taryba.

Tautų dialogo apdovanojimas skiriamas už nuopelnus veikiant tautinių bendruomenių integravimo, ksenofobijos, rasinių, etninių stereotipų mažinimo procesuose.

Visų darbas – svarbus

Kaip buvo pažymėta Lygybės ir įvairovės apdovanojimų ceremonijoje, visų nominantų darbas yra svarbus ir reikalingas visuomenei.

Be aukščiau minėto spektaklio komandos, tapusios laureatu, Tautų dialogo apdovanojimui buvo nominuotas ir literatūrinio susivienijimo „Logos“ vadovas Vladimiras Koltso-

Spektaklio „Nežinoma žemė. Šalčia“ komanda vas – už eilėraščių rusų kalba rinkinį „Čia - Lietuva...“, kuris skirtas Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui.

Leidinyje spausdinamų eilių ir dailės darbų temos – Lietuvos istorija, žmonės, miestai, gamta. Knygoje pristatoma tiek lietuvių, tiek rusų poetų kūryba.

V. Koltsovas yra dailininkas, sukūręs grafikos darbų ciklą „Skrenda kryžiai virš miesto...“. Aktyvai dalyvauja tautinių bendrijų veikloje, savo darbuose atspindi tautinių mažumų paveldą.

Tautų dialogo apdovanojimui taip pat buvo nominuotas Jerzy Giedroyco fondo valdybos pirmininkas dr. Alvydas Nikžentaitis – už aktyvų Lietuvos ir Lenkijos bei Lietuvos ir Baltarusijos santykių gerinimą.

2018 m. šis Fondas organizavo du tarptautinius forumus, skatinančius valstybių santykių gerinimą ir bendradarbiavimo stiprinimą. Balandį vyko Lenkijos ir Lietuvos ekonomikos forumas „Strateginė partnerystė“, o spalį surengtas pirmasis visuomeninis

Lietuvos ir Baltarusijos forumas „Kas mus jungia?“.

Sujungė daug žmonių

Pasak Lygių galimybių kontrolierės Agnetos Skardžiuvienės, tradicija tapęs renginys šiemet sujungė kaip niekad daug žmonių. 2018 m. Apdovanojimų laureatais pretendavo tapti 3 verslo iniciatyvos, 11 privačių asmenų, 4 pilietinės akcijos, 4 organizacijos bei susivienijimai, kiti projektai.

„Visos apdovanotos iniciatyvos savo laiku sulaukė nemažai žinias-klaudos dėmesio – kalbėta apie jų keliamas problemas, pokyčius, palaikymą šiems projektams. Ceremonijos metu išvydome ir įvertinome asmenis, kurie ilgai ir kantriai dirbo visų mūsų gerovės labui. Tad esu dėkinga už galimybę pamatyti ir pagerbti ne tik atkaklaus darbo rezultatus, bet ir žmones, dėl kurių visa tai įvyko“, - sakė A. Skardžiuvienė.

Per šešerius Nacionalinių lygybės

A. Nikžentaitis

ir įvairovės apdovanojimų gyvavimo metus juos pelnę profesorius Leonidas Donskis, aktorė ir laidų vedėja Beata Tiškevič, Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė, Tautinių bendrijų tarybos narė Natalija Šertvytienė, Lenkų diskusijų klubas ir daug kitų pilietinės visuomenės atstovų, iniciatyvų bei organizacijų.

V. Koltsovas

Apdovanojimas už visą gyvenimą puoselėtą toleranciją 2014 m. buvo įteiktas vertėjai, žurnalistei, ambasadorei Halinai Kobeckaitėi.

Nacionalinius lygybės ir įvairovės apdovanojimus organizuoja Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kartu su Nacionaliniu lygybės ir įvairovės forumu. **TBN inf.**

Minėjo Tarptautinę romų dieną

Koncertas Katedros aikštėje

Balandžio 8-oji – diena, skirta romų kultūrai ir problemų, su kuriais susiduria šios tautos žmonės, žinomumui didinti. Tarptautinė romų diena įteisinta 1990 m. Lenkijoje per Pirmąjį pasaulinį romų kongresą siekiant prisiminti pirmą tarptautinį romų atstovų susitikimą, kuris įvyko 1971 m. Londone.

Pokalbis Seime ir išklmės mieste

Balandžio 5 d. Seime vyko renginys, skirtas Tarptautinei romų dienai paminėti. Jame dalyvavo šalies romų, kitų tautinių mažumų, valstybinių institucijų atstovai, politikai.

„Romų bendruomenė nuolat susiduria su išankstine neigiama nuomone, atstūmimu, tad šiuo projektu siekiama naujo požiūrio į tautų bendruomeniškumą bei kultūrų dialogą. Laikas išsklaidyti mitus ir stereotipus apie mus, romus. Mes kviečiame visus per bendrus renginius, per muziką, per bendravimą pažinti mūsų kultūrą, išgirsti mūsų skleidžiamą žinią, pajauti mūsų dvasią“, - sakė Lietuvos romų bendruomenės pirmininkas Išvanas Kvikas.

O balandžio 14 d. pirmą kartą Lietuvoje vyko tarptautinis festivalis „Gypsy Fest“. Nuo sostinės Lukiškių

aiškštės teatralizuotos eitynės dalyviai Gedimino prospektu ėjo link Katedros aikštės. Tarp jų – romų vaikų kolektyvai iš Marijampolės, Panevėžio, Kybartų, Šiaulių, svečiai iš Latvijos, Čekijos, Rumunijos. Skambėjo romų melodijos, sukosi šokėjos.

Šventė tęsėsi Katedros aikštėje. Čia vyko koncertas, romai kvietė pasivašinti čigoniškomis vaišėmis.

Pasak I. Kviko, tuo siekiama Lietuvos visuomenei parodyti romų bendruomenės vertybes ir tradicijas, stiprinti tautinių bendruomenių ryšius, lietuvių ir romų kultūrinį bendradarbiavimą.

Bendruomenė keičiasi

Visuotinio gyventojų ir būstų surašymo 2011 m. duomenimis, Lietuvoje gyveno 2115 romų tautybės žmonių. Nuo 1989 m. romų skaičius šalyje tolygiai mažėja.

Romai daugiausiai gyvena miestuose. 2011 m. miestuose gyveno 81 proc. romų, kaimo vietovėse – 19 proc. Gausiausia romų bendruomenė Vilniuje (38 proc.). Dauguma (apie 400) gyvena Vilniaus miesto Kirtimų mikrorajone, Kaune – 23 proc., Šiauliuose – 11 proc., Marijampolėje – 10 proc., Panevėžyje – 7 proc.

Mės – romės

Gera proga pasidaryti asmenukę su žymiuoju romu Išvanu Kviku

Romų tautinės mažumos amžiaus struktūra yra išskirtinė visos šalies kontekste. Šioje grupėje vaikai ir jaunimas iki 20 metų sudaro net 49 proc. Tuo tarpu šalies vidurkis – 22 proc.

Svarbūs pokyčiai įvyko išsilavinimo srityje. Jeigu palyginsime 2001-uosius ir 2011-uosius metus, tai neraštingų ir nebaigusių pradinės mokyklos asmenų skaičius sumažėjo nuo 26 iki 10 proc., išaugo pradinį išsilavinimą turinčių žmonių dalis (nuo 31 iki 42 proc.), daugėjo turinčių pagrindinį išsilavinimą (nuo 15 iki 29 proc.).

Kokybiniai pokyčiai romų gyvenime įvyko atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Valstybės dėmesys tautinėms mažumoms ir naujos teisinės bei praktinės galimybės paskatino romus patiems spręsti savo problemas, burtis į organizacijas, bandyti integruotis į visuomenės gyvenimą, bendrauti su savo gentainiais užsienyje.

Pirmoji romų visuomeninė organizacija – Lietuvos čigonų bendrija – įsikūrė 1992 m. Šiuo metu aktyvią veiklą vykdo septynios romų organizacijos: Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“ ir jos Šalčininkų rajono skyrius, Romų integracijos namai, Romų integracijos centras, Vilniaus čigonų bendrija, Lietuvos

romų bendruomenė, viešosios įstaigos Sare Roma ir Romane Women.

Vykdo projektus

Kompleksiškai mūsų šalies romų problemos pradėtos spręsti nuo 2000-ųjų metų, kai buvo patvirtinta pirmoji Romų integracijos į Lietuvos visuomenę programa. Šiuo metu įgyvendinamas Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų planas.

Tautinių mažumų departamentas įgyvendina Europos Komisijos lėšomis finansuojamą projektą „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“, skirtą skatinti romų bendruomenių ir savivaldybių bendradarbiavimą bei užtikrinti savitarpio dialogą, sprendžiant romų tautinei mažumai aktualius klausimus socialinės įtraukties, švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros ir kitose srityse.

Projekte dalyvaujančiose savivaldybėse veikia apmokytieji romų atstovai – tarpininkai tarp vietinių romų bendruomenių ir savivaldybių įstaiigų. Tarpininkai asistuoja romams tvarkant reikalus įvairiose institucijose, padeda spręsti kitus kasdienio gyvenimo klausimus, vykdo švietimo ir prevencijos programas.

TMD ir TBN inf.

„Vis darau savo mažus darbus, vildamasi, kad jie padės ką nors pagerinti abiejose valstybėse“

Balandžio 10 d. Estijos ambasadoje Vilniuje vyko knygos „Estija ir estų bendruomenė Lietuvoje“ sutiktuvės.* Leidinio sudarytoja – Merike Ivask. Knyga išleista estų, lietuvių ir anglų kalbomis. Akį traukė puikus poligrafinis apipavidalinimas, daugybė nuotraukų, tarp jų - istorinių. Knygos leidybą iš dalies finansavo Tautinių mažumų departamentas. Leidinys skirtas Estijos valstybės įkūrimo 100-osioms metinėms ir Lietuvos estų draugijos 30-mečiui pažymėti. Apie knygos turinį, estų bendruomenės istoriją ir šiandieninį gyvenimą mūsų šalyje kalbamės su Lietuvos estų draugijos (toliau – draugija) pirmininke Liia Urman.

Jonas RUMŠA

- Knygos pasakojimas chronologiniu požiūriu apima daugiau kaip šimtą metų, o pradėdamas net XIX amžiuje. Kodėl?

- Be to, istorija pradėdama nuo Vilniaus. Čia 1864 m. spalio 29 d. Rusijos caro Aleksandro II įsaku buvo įsteigta karo mokykla, kurioje mokėsi ir estų, vėliau pasižymėjusių Didžiajame kare kaip tada buvo vadinamas Pirmasis pasaulinis karas. Penkiolika Kalevalos krašto atstovų jame tapo Georgijaus kryžiaus kavalieriais. Tai buvo aukščiausias apdovanojimas kareiviams ir puskarininkiams už kovinius nuopelnus ir narsumą, parodytą kovojant su priešu. Tačiau caras nė neįtarė, kad iš šios mokyklos sienų išeis ne tik kariškiai, kurie turėjo guldyti galvas „už tikėjimą, carą ir tėvynę“, bet ir būsimieji imperijos duobkasiai, kovėsi už savo tautos laisvę. Didžioji dalis Estijos nepriklausomybės vadų – iš viso keturiasdešimt penki – buvo baigę Vilniaus karo mokyklą. Jiems turbūt turėjo įtakos ir ta ore tvyrėjusi laisvės dvasia, kuri nuo amžių buvo būdinga Gedimino miestui. Po daugiau kaip šimto carinės Rusijos priespaudos metų ta laisvės diena išaušo. Lietuviams tai buvo 1918 m. vasario 16-oji, o estams – tų pačių

metų vasario 24-oji. Tikrai truputį daugiau kaip savaitė skiria šias ir lietuviams, ir estams labai brangias datas.

1921 m. tarp Lietuvos ir Estijos buvo užmezgti diplomatiniai santykiai, Kaune atidaryta Estijos atstovybė.

- Kaip knygoje nušviečiamas tarpukario laikotarpis?

- Tarpvalstybiniai santykiai, ekonominiai, prekybiniai ryšiai vystėsi savo vaga. Norėčiau plačiau pakalbėti apie to laiko estų bendruomenę Lietuvoje. Estų gyveno nedaug. Pavyzdžiui, 1929 m. Lietuvoje buvo apie aštuoniasdešimt Estijos piliečių, dar keliasdešimt esčių, kurios ištekėjusios prarado Estijos pilietybę. Estai dirbo įvairius darbus, bet daugiausia buvo spirito gamybos specialistų (penkiolika), taip pat buvo pienininkų, buhalterių, verslininkų, inžinierių, gydytojų, šaltkalvių ir kt. Tačiau jų skaičius neaugo, nes valdžia varžė užsieniečių įsidarbinimą.

1923 m. balandžio 10 d. buvo įkurta Kauno estų draugija. 1929 m. joje buvo 44 nariai. Laikinojoje sostinėje gyvenantys draugijos nariai mokėjo metinį 15 litų (5,60 kronų), provincijoje – 10 litų (3,75 kronų) nario mokesť. Dėl lėšų stygiaus

L. Urman

draugija negalėjo išsinuomoti patalpų. Susibūrimai vykdavo pasiuntinybėje arba kavinėse.

Draugija turėjo ir garbės narių.

Mišrių šeimų vaikų estų kalbos mokymui buvo ketinta 1930 m. Kaune įsteigti sekmadieninę mokyklą, bet to padaryti nepavyko, nes vaikų buvo per mažai. Nepavyko atidaryti ir estiškų knygų bibliotekos.

- Kokia buvo draugijos veikla?

- Draugijos nariai susiburdavo per Kalėdas, Estijos Respublikos nepriklausomybės metinių progą. Vykdavo šv. Martyno dienos pietūs, Estijos istorijos skaitymai, bendros išvykos į gamtą. Moterys rengdavo rankdarbių vakarus, kurių metu balsu skaitydavo ką nors iš naujos estų literatūros. Buvo statomi spektakliai.

Trečiajame praėjusio amžiaus

Šv. Kalėdos Estijos ambasadoje Vilniuje

dešimtmetyje estų emigracija tapo masinė. Reikėjo organizuoti estų bendruomeninį gyvenimą užsienio šalyse. 1928 m. balandžio 18 d. buvo įkurtas Išeivijos estų susivienijimas. Iki sovietinės okupacijos susivienijimas surengė tris kongresus, kuriuose dalyvavo ir Lietuvoje gyvenantys estai.

1940 m. rugpjūčio 26 d. Kauno estų draugijos veikla buvo nutraukta. Tačiau tai nereiškė, kad estai Lietuvoje tarpusavyje nebendravo.

- Organizacines formas įgavo beveik po pusės amžiaus?

- Draugija buvo įregistruota 1989 m. spalio 10 d. Tada turėjome apie šimtą narių, geriausiaisiais laikais – net 140. 2018 m. pradžioje nario mokesčius mokėjo 31 žmogus, bet į draugijos kontaktų sąrašą įtraukta 80 narių.

Atgimimo metais estai dalyvavo įvairiuose renginiuose (mitingai, disputai, konferencijos, Baltijos kelias ir kt.), paremdami Lietuvos išsilaisvinimo siekį.

Vienu metu turėjome netgi draugijos dainininkų ansamblį, kuris 1999 m. dalyvavo Estijos dainų šventėje (est. – Laulupidu), minint Estijos dainų švenčių 130-ąsias metines. Pirmoji Estijos dainų šventė įvyko 1869 m. Tartu mieste. Pirmoji lietuvių dainų šventė vyko daugiau kaip po pusės amžiaus vėliau, 1924 m. Kaune. Ansamblis pasirodė ir per Lietuvos televiziją. Jo repertuare buvo liaudiš-

kos dainos, kurios yra estų gyvenimo ir švenčių dalis nuo senų laikų.

Anksčiau draugijos nariai kartu švęsavo ir Jonines, kol neatsirado Šiaurės ministrų tarybos rengiama Vidurvasario šventė Kairėnuose.

Iki šiol vieną kartą per metus iš Estijos atvažiuoja pastorius. Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčioje vyks ta pamaldos estų kalba.

Dauguma draugijos narių yra tautiškai aktyvūs, laiko svarbiomis estų ir lietuvių nacionalines vertybes, pažymi abiejų valstybių minėtinas datas. Pernai dalyvavome renginiuose, skirtuose Lietuvos valstybės atkūrimo 100-osioms metinėms: Vilniaus rotušės aikštėje vykusiame Lietuvos tautinių bendrijų ir užsienio šalių lietuvių bendruomenių susitikime „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“, šventinėje Dainų šventės „Vardan tos...“ dalyvių eisenoje. Draugija kasmet dalyvauja tradicinėje Duonos šventėje, kituose Tautinių bendrijų namų renginiuose.

- Nemažai draugijos narių už aktyvią veiklą yra įvertinti valstybiniais Lietuvos ir Estijos apdovanojimais, kitais pasižymėjimo ženklais...

- Estijos ambasadorės pareigas ėjusi ir pirmąją draugijos pirmininke buvusi Valvi Strikaitienė apdovanota

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino II laipsnio medaliu, Užsienio reikalų ministerijos Garbės ženklų „Lietuvos diplomatijos žvaigždė“, Estijos – Baltosios žvaigždės ordino III laipsnio medaliu.

Ilgametė Estijos ambasados darbuotoja Anne Jagminienė už darbą valstybės tarnyboje apdovanota Baltosios žvaigždės ordino V laipsnio medaliu ir ER užsienio reikalų ministerijos Sidabro ženklų.

Draugijos pirmininkė Liia Urman apdovanota Baltosios žvaigždės ordino IV laipsnio medaliu, Tautinių mažumų departamento Aukso garbės ženklų „Už nuopelnus“.

LR kultūros ministerijos Padėkos raštai įteikti L. Urman, Ulei Damasickienei, Pilei Valjataga. Tautinių mažumų departamento Padėkos raštai – L. Urman, Margus Kesa, U. Damasickiennei.

- O savo mažųjų, jaunimo nepamirstate?

- Gera estų kalbos praktikos galimybė yra sekmadieninė mokykla. Mūsų vaikai taip pat dalyvauja Estų kalbos stovyklose Estijoje.

Mokyklos užsiėmimai, vykstantys pastaraisiais metais, yra greičiau visos šeimos renginiai, kuriuose laukiami vaikai su tėvais. Apsilankymas Zoologijos sode,

Lietuvos estų draugijos ženklas

avių ir ožkų ūkyje, krepšių pynimas, botų spalvinimas, žaidimai gamtoje, viktorinos, kalbos diena praturtina čionykščių vaikų ir jų tėvų gyvenimą.

Su draugijos pagalba jaunimas siunčiamas studijuoti į Estijos aukštąsias mokyklas. Kai kurie grįžta, kai kurie lieka Estijoje.

- Tarp Lietuvos ir Estijos visada buvo glaudūs ir įvairiapusiški kultūriniai ryšiai. Ar draugija čia užima tam tikrą nišą?

- Lietuvoje rengiamos estų meno parodos, teatrų, muzikinių kolektyvų, atskirų atlikėjų gastrolės, knygų vertimai. Nuo šių įvykių nesame nuošalyje ir mes, Lietuvos estai.

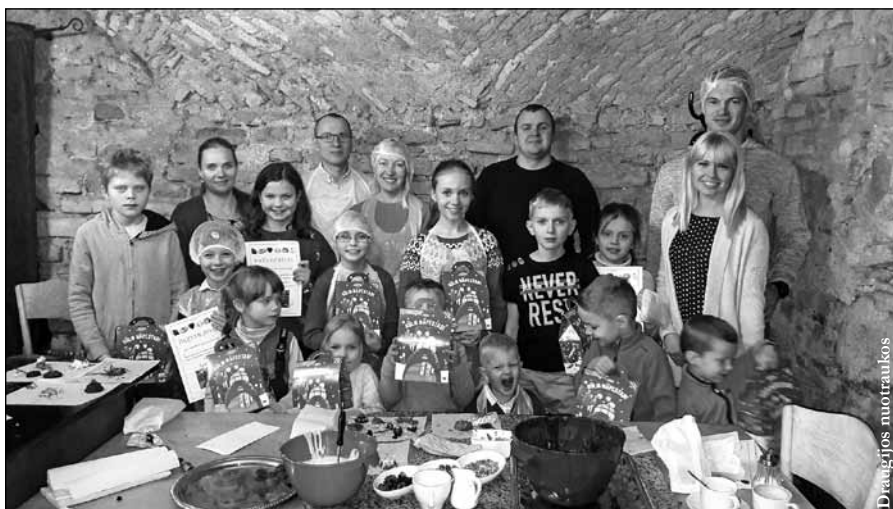
Draugijos iniciatyva Estijos ambasadoje buvo surengta ilgametės draugijos narės, metalo dailininkės Tiju Enės Vaivadienės (1933–2005) kūrybinių paroda. Ji buvo viena pirmųjų profesionalių metalo dailininkų Lietuvoje. Ištekėjusi už lietuvių architekto Aniceto Vaivados, ji iš Talino atsikėlė gyventi į Kauną. Dailininkės kūrybinis kelias tęsėsi beveik 50 metų. T. E. Vaivadienė yra sukūrusi per 130 didelių pano interjerams ir eksterjerams iš vario ir žalvario įvairios visuomeninės paskirties pastatams Lietuvoje. Jos darbai buvo eksponuojami daugelyje grupinių ir personalinių parodų Lietuvoje ir Estijoje.

Supažindinant Lietuvos visuomenę su Estijos daile aktyviai darbavosi draugijos narė, menotyrininkė dr. Pilė Veljataga, kuri parašė keliasdešimt straipsnių apie Lietuvoje vykusias estų dailininkų parodas.

- Kokie keliai estus atvedė į Lietuvą?

- Lietuvos valstybės atkūrimo ir Estijos valstybės įkūrimo 100-mečio minėjimo metais draugijos narių paprašėme dalyvauti apklausoje ir atsakyti į įvairius klausimus.

Iš atsakymų galima spręsti, kad estai čionai atvyko įvairiomis dingstimis. Daugelį čia atvedė arba paskatino likti meilė arba, sovietmečiu, paskyrimas į darbo vietą baigus aukštąją mokyklą. Kai kuriems tremtiniais nebuvo

Jaunoji Lietuvos estų karta

leidžiama grįžti į tėvynę. Todėl dažnai po tremties Sibire žmonės rinkdavosi naują gyvenamąją vietą kur nors netoli Estijos. Savo ruožtu dalis lietuvių dėl tos pačios priežasties apsigyveno Estijoje. Atvykdavo ir tremtyje susikūrusios mišrios šeimos.

- Kokių profesijų atstovai yra draugijos nariai?

- Estų profesijų ir įgyto išsilavinimo paletė labai marga. Aktyviausia bendruomenės dalis – su aukštuoju išsilavinimu, savo veiklos srityse pripažinti žmonės. Daugelis čionykščių estų yra išsaugoję kontaktus su Estija. Mokslo pasaulio atstovai yra parašę straipsnių kaip bendraautoriai, dalyvavę abiejų valstybių mokslinėse konferencijose. Statybos specialistai atsinešė į Lietuvą estiško kapitalo ir žinių.

Apklauskos duomenimis čia gyvena: gydytojas, istorikai, menotyrininkai, archyvarė, žurnalistas, geologė, matematikė-programuotoja, valstybės tarnautoja, diplomatas, statybos inžinierius ir statybos projektų vadovas, vertėjai, gidai, dėstytoja, verslininkai, turizmo darbuotojai ir kt.

- Kokie respondentų atsakymai apie patiekalus?

- Virtuvė ir maistas žmonių gyvenime užima svarbią vietą. Vyresniosios kartos atstovų akcentuojami estų virtuvės patiekalai: sūdyta strimėlė, rūgpienis, avižų kisielius, saldi duonos sriuba, rožinės spalvos putėsiai iš manų kruopų. Dažnai minėti yra šaltisriubė iš grūstų avižinių miltų ir

rūgpienio (est. – kama), su prieskoniais paruošta kilkė, kraujiniai vėdarai, kuriuos patiekia su „rudomis bulvėmis“ ir bruknių uogiene, troškinti rauginti kopūstai su kruopomis ir kiauliena, bulvių mišrainė.

Vykstant į Estiją lauktuvių vežama: Vilniaus duonos, šakočio, delikatesų (sūrių, vytintos arba šalto rūkymo dešros), saldainių („Vilnius“, „Čiurlionis“) arba „Rūtos“ fabriko šokolado ir stipriųjų gėrimų (pvz., trauktinės), Švyturio Extra alaus, marinuotų burokėlių, varškės, obuolių sūrių, saldumynų „Skruzdėlynas“.

- Ką dar norėtumėte pasakyti baigiant pokalbį apie knygą ir draugiją?

- Baigdama norėčiau pacituoti Mari-Liis Paaver žodžius, kuriais prasideda knyga: „Kur begyvenčiau, dalele manęs yra tapę visa, ką patyriau būdama este ir kas dabar vyksta Estijoje. Prisimindama, kartais naujai apmąstydama savo patirtis, pasijuntu esanti estė. Mano estiškoji savastis nesibaigia, nesustoja vietoje, joje gyvenu toliau. Kaip ir įvykiai Estijoje bei Estijos valstybės sėkmė, man svarbi ir Lietuvos valstybės ateitis. Vis darau savo mažus darbus, vildamasi, kad jie padės ką nors pagerinti abiejose valstybėse“.

Neabejoju, kad po šiais žodžiais pasirašytų kiekvienas Lietuvos estas.

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Pasaulinė kultūrų diena Klaipėdoje

Gegužės 25 d. Klaipėdos tautinių kultūrų centras (KTKC) pakvietė miesto tautines bendrijas, klaipėdiečius ir miesto svečius į Pasaulinės kultūrų dienos šventę.

Lietuvos Respublikos Seimo narė Irina Rozova, tardama sveikinimo žodį, pažymėjo, kad labai svarbu išsaugoti visų šalies tautų savitumą, kultūrinę įvairovę, laisvę ir bendradarbiavimą, palaikyti tautinių bendrijų iniciatyvas ir veiklą. Miesto meras Vytautas Grubliauskas pasidžiaugė susirinkusiųjų gausa, dėkojo už aktyvumą ir linkėjo šiltų tarpusavio santykių, tradicijų ir papročių išsaugojimo, tolerancijos ir pagarbos vieni kitiems.

Koncerto metu Klaipėdos azerbaidžaniečių, armėnų, baltarusių, lietuvių, rusų, totorių, ukrainiečių, žydų, vokiečių bendrijų meno kolektyvai pristatė tradicinę savo protėvių kultūrą, šokius ir dainas. Vilniaus šokių kolektyvas „Vilenčyzna“ šventėje atliko įvairių tautų liaudies šokius. Lietuvos kazachų bendrijos „Nursaulė“ narė supažindino koncerto žiūrovus su tradiciniu kazachų kostiumu ir šokiu. Šalčininkų baltarusių kultūros

centro „Ranica“ kolektyvas linksmai ir uždegančiai atliko baltarusių liaudies dainų.

Tautinių kultūrų centro kiemelyje vyko edukaciniai užsiėmimai. Klaipėdos rajono amatų centras susirinkusiems pristatė tradicinius lietuvių tautodailės amatus: pynimą iš vytelių, sagių gaminimą, pynimą iš odos, siūlė patiems išsikepti bandelių ant laužo. NVŠ programos „Klaipėdos miesto tautinių bendrijų sekmadieninė mokykla“ mokytoja Marina Filičeva mokė susirinkusius pinti mandalas iš siūlų. Vaikų ir jaunimo dienos centro studijos „Žyli-byli“ tautodailininkė Ksenija Lebedeva su pageidaujanciais gamino lėles iš siūlų. Visi, nuo mažo iki didelio, entuziastingai prisijungė prie įvairių tautų amatų pažinimo veiklų – abejingų nebuvo. Kazachų bendrijos narys Aibolat Sarybayev susirinkusius kvietė paskanauti čia pat kepamos tradicinės kazachų duo-

nos. Vaišindamas jis pasakojo, kaip ruošiama duonos tešla, kaip kepama tradicinė kazachų duona, kaip pjaus-toma, su kuo ji valgoma.

Renginio metu Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Ryšių su tautinėmis bendrijomis skyriaus vedėja Rasa Pa-liukienė ir vyriausioji specialistė Irma Rabcevičienė įteikė apdovanojimus už nuopelnus tautinio savitumo išsau-gojimo ir sklaidos srityje Klaipėdos baltarusių bendrijos „Krynica“ vokalinio ansamblio „Kupalinka“ ilgametei vadovei Valentinei Snigur, Klaipėdos armėnų bendrijos „Van“ sekmadieninės mokyklos mokytojai Hasmik Ki-rakosyan ir ukrainiečių bendruomenės atstovei Lidijai Anochinai.

Renginio organizatoriai dėkojo koncertinės programos, edukacinių užsiėmimų dalyviams ir gausiai su-rinkusiems žiūrovams.

Renginį rėmė Tautinių mažumų departamentas prie LRV ir Klaipėdos miesto savivaldybė.

KTKC inf.

Šventės metu vyko edukaciniai užsiėmimai

Pasaulinės literatūros šedevras – karaimiškai

Prieš kurį laiką Lietuvos karaimų bendruomenę pasiekė ilgai laukta dovana – Vokietijos leidyklos *Edition Tintenfass* 300 egzempliorių tiražu išleista prancūzų rašytojo Antoine de Saint-Exupéry knyga „Mažasis Princas“ karaimų kalba.* Šią vieną populiariausių ir labiausiai pasaulyje skaitomų knygų į karaimų kalbą vertė šių eilučių autorė ir jos dukra Karina Firkavičiūtė, humanitarinių mokslų daktarė, docentė, muzikologė, Lietuvos karaimų kultūros bendrijos pirmininkė.

Halina KOBECKAITĖ

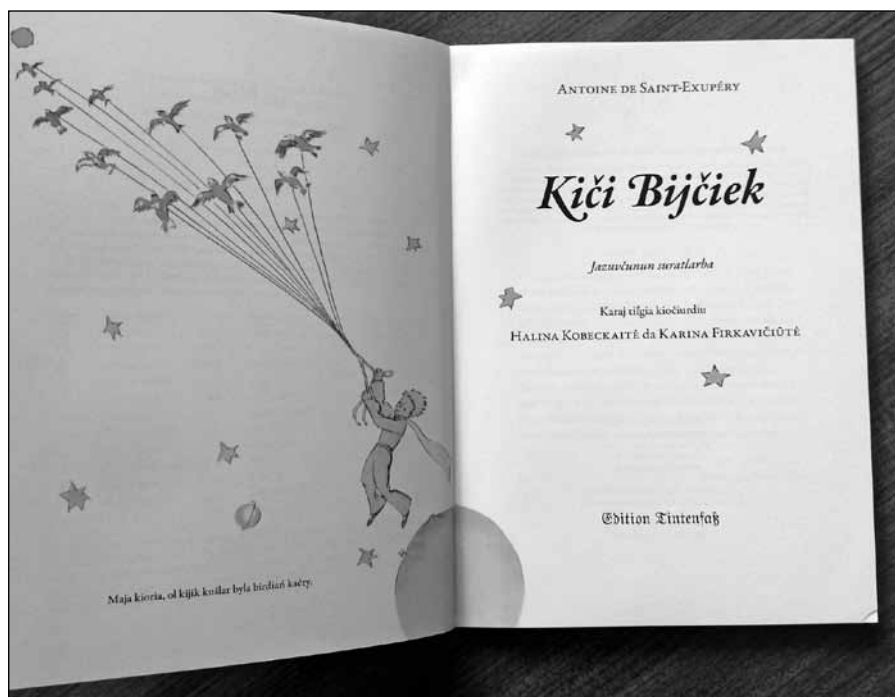
Docentė, humanitarinių mokslų daktarė

Sunkus ir malonus darbas

Minėta leidykla specializuojasi vaikų literatūros leidyboje, o konkrečiai šios knygos leidybą parėmė „Mažojo princo“ draugai iš viso pasaulio. Jų vardų ir pavardžių sąrašas spausdinamas knygos pradžioje. Šių žmonių iš įvairių šalių mes, deja, nepažįstame, bet esame jiems labai dėkingos, kad šis pasaulinis šedevras dabar gali būti skaitomas ir karaimiškai. Padėkos tekstas knygoje irgi atspausdintas karaimiškai. Kita vertus, mes pačios taip pat džiaugiamės, kad prisidėjome prie „Mažojo princo“ populiarinimo tarp savo tautiečių.

Gavusi prieš dvejus metus leidėjų pasiūlymą išversti „Mažąjį prinčą“ į karaimų kalbą, ne iš karto ryžausi imtis šio darbo. Padėjo dukters Karinos paskatinimas ir parama. Sutarėme, kad versime iš kelių kalbų lygiagrečiai: Karina - iš prancūzų, o aš - iš lietuvių, rusų, turkų ir azerų. Paskui sugretinsime ir rinksime arčiausiai originalo esantį atitikmenį. Turėdamos galimybę palyginti „Mažojo princo“ vertimus į įvairias kalbas, įsitikinome, kad visi jie gana tikslūs ir patikimi.

Dirbti buvo ir malonu, ir sunku. Malonu dėl to, kad tai buvo puiki pro-

ga vėl ir vėl skaityti nepaprastai šiltą ir išmintingą Antoine de Saint-Exupéry tekstą, kuris mane buvo pakerėjęs dar jaunystėje, kai tik ši knyga pasirodė lietuvių kalba 1959 m. O sunku buvo dėl to, kad ne visi tekste vartojami žodžiai turėjo tiesioginius ir tikslus atitikmenis karaimiškai, pavyzdžiui, *motoras, mechanikas, sraigtas, net lėktuvas...* Teko pasitelkti pagalbon tarptautinius, mūsų regione suprantamus žodžius arba tenkintis analogais. Be to, prozos karaimų kalba, kai ji dar buvo taisyklingai vartojama, parašyta mažai. Tad ir sektinų taisyklingos karaimiško sakinio struktūros bei sintaksės pavyzdžių buvo nedaug. O mes labai norėjome, kad kalba būtų kuo taisyklingesnė ir stengėmės vengti šnekamojoje kalboje šiandien dominuojančių barbarizmų, svetimoms kalboms būdingų sintaksės klišių.

Karaimų kalba gyva!

Versdamos „Mažąjį prinčą“ į karaimų kalbą siekėme parodyti, kad karaimų kalba, kad ir mažai šiandien tebevartojama, yra gyva, kad ją galima išreikšti ir subtiliausius jausmus, ir sudėtingus filosofinius pamąstymus.

Mes taip pat siekėme užfiksuoti tuos mūsų gimtosios kalbos gebėjimus, nematerialųjį mūsų kultūros paveldą, suprasdamos, kad mažėjant karaimų kalba kalbančių žmonių (jų šiandien jau belikę tik Lietuvoje), rašytinis žodis tampa vienintele kalbos išlikimo galimybe ir jos buvimo liudininuku.

Analogiškas, beje, yra ir leidėjų tikslas - fiksuoti mažai vartojamų kalbų paveldą. „Mažasis princas“ verčiamas į 100 tokių nykstančių ir mažai vartojamų kalbų. Karaimų kalba yra 95-oji šių vertimų sąrašė. Visas leidyklos *Edition Tintenfass* leidžiamas „Mažojo princo“ versijas puošia originalios paties autoriaus iliustracijos. Todėl knygą kitomis kalbomis skaitę žmonės atpažįsta ją iš pirmo žvilgsnio. Ji yra patrauklaus ir patogaus formato, gražiu žalsvai melsvu viršeliu. Per nuorodą <http://www.verlag-tintenfass.de> galima pamatyti daugiau informacijos apie pačią leidyklą ir šią knygą užsisakyti (rubrikoje New in 2018).

Sulaukėme puikių atsiliepimų

Įdomu pastebėti, kad mums dar nespėjus niekam pranešti apie šį dar-

bą ir pasigirti juo, jau gavome kelis puikius atsiliepimus iš užsienio, ir tai privertė dar kartą maloniai nusistebėti šiuolaikinių informacinių technologijų sparta.

Pirmasis atsiliepė senas ir ilgalakis Lietuvos karaimų bendruomenės bičiulis ir rėmėjas Helsinkio universiteto profesorius Tapani Harviainenas. „Keli šaltiniai, - rašo jis, - man pranešė, kad „Mažojo princo“ vertimas karaimiškai pasirodė metų pabaigoje Vokietijoje. Gal žinote kokių smulkesnių detalių apie šį nuostabų įvyki? Mūsų biblioteka norėtų praturtinti savo kolekciją šia svarbia retenybe. Kur ją galima įsigyti?“

Kitas malonus atsiliepimas pasiekė mus iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Ji anglų ir turkų kalbomis atsiuntė Mičigano valstybinio universiteto profesorius Timūras Kodžaoglu (Timur Kocaoğlu). Jis kartu su Lietuvos

karaimų bendruomenės vyresnioju dvasininku ir religinės bendruomenės pirmininku M. Firkovičiumi yra rengęs kelias paskaitas apie karaimų kalbą ir kultūrą Stambulo universitetuose, 2006 m. Vokietijoje yra išleidęs drauge su M. Firkovičiumi parengtą karaimų kalbos žodyną ir ne kartą lankęsis Trakuose. Šiuo metu prof. T. Kodžaoglu dirba Mičigano universitete.

„Sveikinimai iš JAV, - rašo jis angliškai. – Aš nusipirkau jūsų „Mažąjį princa“ karaimų kalba. Norėčiau jus pasveikinti su tokiu nuostabiu vertimu. Tai iš tikrųjų yra turkų kalbų perlas“. - Toliau laiškas turkiškai: - „Knygą pirkau iš AMAZON ir perskaičiau ją vienu atsikvėpimu. Labai gražiai išvertėte į karaimų kalbą. Sveikinu jus ir Kariną! Ši jūsų knyga svarbi ne tik karaimams. Ji yra labai naudingas kūrinys visiems turkų kal-

bų vartotojams, tarytum koks perlas. Su meile, Timūras“.

Neslėpsiu, kad mums malonu girdėti tokius atsiliepimus. Tikimės, kad knyga patiks ir karaimams, kurie galės perskaityti ją savo gimtąja kalba. Bet kuriuo atveju tai bus akivaizdus karaimų kalbos gyvybingumo įrodymas. Tai patvirtina ir Lenkijos karaimų bendruomenės valdybos nario, Karaimų paveldo fondo valdybos prezidento Adamo Dubinskio (Adam Dubiński) žodžiai: „Gavau vakar Karinos man padovanotą „Mažojo princo“ egzempliorių. Nuoširdžiai dėkoju ir sveikinu atlikus šį darbą. Puikiai išleista! Liks palikuonims didelis literatūrinis prozos tekstas karaimiškai. Svarbus darbas. Nuoširdžiai sveikinu“.

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Seminaro tema – „Kalendorinių metų tradicijos ir amatai įvairių tautų kultūrose“

Balandžio 11–12 d. Paliesiaus dvare (Ignalinos r.) vyko Tautinių mažumų departamento prie LRV organizuotas Lietuvos tautinių bendrijų kultūros darbuotojų seminaras „Kalendorinių metų tradicijos ir amatai įvairių tautų kultūrose“. Į seminarą atvyko tautinių bendrijų kultūros darbuotojai iš Kauno, Klaipėdos, Varėnos, Vilniaus, Visagino.

Seminaro dalyvius sveikino Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė.

Profesorius Libertas Klimka supažindino klausytojus su lietuvių etninės kultūros bruožais ir tautinių mažumų tradicijų atspindžiais Lietuvoje. Duonos kepimo papročiais bei tradicijomis lietuvių kultūroje dalinosi ir edukacinę programą vedė Paliesiaus dvaro edukatorė Janina Seliukienė. Vilniaus ukrainiečių bendrijos narys Mychailo Maksymjuk pasakojo apie duonos

reikšmę ukrainiečių kalendorinėse šventėse. Lietuvos graikų draugijos „Patrida“ pirmininkė Evelina Paulavičienė pristatė duonos kepimo ritualus graikų šeimos tradicijose. Su duonos kepimo tradicijomis Sakartvele supažindino Gruzijos kultūros asociacijos „Kachetija“ šeimininkės gali pasimokyti, kaip pagaminti skanių pyragų atstovė Vilma Sepashvili.

Antrąją seminaro dieną apie sakralinius slavų kultūros simbolius kalbėjo Kauno slavų estetinio lavinimo centro vadovė Jelena Berežok ir Senjorų asociacijos „Pojushchije serdsa“ iš Vilniaus pirmininkė Lilija Riumina. Paskaitą apie rankų darbo lėlės kilme,

iš Vilniaus ukrainiečių bendrijos nario M. Maksymjuko net patyrusios šeimininkės gali pasimokyti, kaip pagaminti skanių pyragų

vaidmenį ir paskirtį šiuolaikiniame vaikų auklėjime skaitė ir kūrybines dirbtuves vedė Visagino „Verdenės“ gimnazijos mokytoja-metodininkė Rimvyda Ardamakovaitė ir Visagino kūrybos namų muzikos mokytoja-metodininkė Natalia Matyskina.

TMD inf.

Vilniaus vokiečių bendruomenei – 30

Balandžio 13 d. šeštadienio popietę pro Tautinių bendrijų namų langus liejosi vokiškų dainų ir šlagerių melodijos. Tai šventė Vilniaus vokiečių bendruomenė, minėjusi savo veiklos 30-metį.

Jonas RUMŠA

„Kur bėga Šešupė“ – vokiškai

Vokiečių bendruomenė įsikūrė 1989 m., beje, kaip sakė jos ilgametis pirmininkas Martynas Ervinas Peteraitis, viena pirmųjų Lietuvoje. Per tą laiką susivieniję vokiečiai nuveikė daug gražių darbų. Apie tai byloja ir daugybė diplomų, Padėkos raštų lietuvių, vokiečių kalbomis bendruomenės kambarėlyje Tautinių bendrijų namuose, tarp jų – Ministro Pirmininko Algirdo Butkevičiaus (2014 m.), Vilniaus miesto mero Remigijaus Šimašiaus (2018 m.).

Bendruomenės šerdis, aplink kurią sukasi didelė veiklos dalis, yra bendruomenės choras „Heimatgrūs“ („Tėvynės pasveikinimas“). Jame dalyvauja 15-20 bendruomenės narių. Choriui vadovauja Danutė Zabukienė, Vilniaus Abraomo Kulviečio klasikinės gimnazijos muzikos mokytoja.

Choro repertuare – vokiečių liaudies dainos, šlageriai, taip pat keletas lietuvių dainų, tarp jų – kompozitoriaus Česlovo Sasnausko daina „Kur bėga Šešupė“ pagal poeto Maironio žodžius. Šią dainą choras atlieka lietuvių ir vokiečių kalbomis. Lietuvišką tekstą į vokiečių kalbą išvertė bendruomenės narė ir choro dalyvė Jūratė Kerienė.

Choras koncertuoja Tautinių bendrijų namų renginiuose, Vilniaus miesto Salininkų bendruomenėje. Prieš keletą metų vilniečiai užmezgė ryšius su Onušio seniūnijos (Irakų r.) bendruomene. Šiame miestelyje jie ne tik koncertuoja. Onuškyje yra vokiečių karių, žuvusių per Pirmąjį pasaulinį karą, kapinės. Vilniaus vokiečiai atvykę patvarko kapus, pasodina gėlių.

„Heimatgrūs“ daug metų dalyvauja Baltijos šalių vokiečių bendruomenių dainų ir muzikos festivaliuose, kurie vyksta įvairiuose Latvijos, Estijos ir Lietuvos miestuose. Šiomet šis festivalis vyks 25-tąjį kartą. Vieną kartą vilniečiai buvo šio festivalio šeimininkai.

Nepamiršo garsaus tautiečio

M. E. Peteraičio pastangomis 2017 m. M. E. Peteraitis buvo išleista knygutė „Jono Kristupo Glaubico (apie 1700–1767) kelias“. Tada sukako 250 metų nuo jo mirties. Tai žymiausias XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės architektas, atvykęs į Vilnių iš Silezijos, greitai įaugęs į jo daugiakultūrę aplinką, kūręs sostinės barokinį veidą. Jo protas ir rankos buvo prisilietusios prie daugelio pastatų, įvairių konfesijų maldos namų rekonstrukcijos, atstatymo darbų po karų ir gaisrų.

Vokiečių bendruomenė toliau gilinasi į garsiojo tautiečio gyvenimą ir jo kaip architekto palikimą. Šiomet ji parengė projektą „Vilniaus vokiečių bendruomenė žengia Jono Kristupo Glaubico keliu“. Jos nariai lankys vietas, susijusias su žymiojo architekto vardu, ieškos jo palikuonių Lietuvoje, sieks, kad J. K. Glaubico vardas būtų įamžintas Vilniuje atminimo lenta. Tiesa, palikuonių paieškos gali būti nelengvos. Iš devynių J. K. Glaubico vaikų pilnametystės sulaukė tik

trys dukterys. Kiti mirė ankstyvoje vaikystėje.

Turi lyderį

Nuo 2001-ųjų bendruomenei vadovauja M. E. Peteraitis. Nežiūrint brandaus amžiaus (gimė 1939 m.), energijos, žvalumo, judrumo jam gali pavydėti žymiai jaunesni. Charizmatiškas, meniškos sielos, mėgstantis humorą, su visais sugebantis rasti bendrą kalbą, jis yra tikra bendruomenės siela.

Matyt tam įtakos turi menininko išsilavinimas ir ilgametė profesinė veikla. Martynas Ervinas yra baigęs Vilniaus kultūros-švietimo technikumą (dabar – Vilniaus konservatorija), Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultetą (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Klaipėdos fakultetas), kur studijavo režisūrą. Daugelį metų dirbo Lietuvos televizijoje: režisieriaus padėjėju, filmų direktoriumi, kino režisieriaus asistentu, režisieriu-

mi. Atliko epizodinius vaidmenis daugelyje italų, ispanų, britų, amerikiečių filmų, kurie buvo kuriami Lietuvoje.

Įvyko žymūs pokyčiai

Demografiniai pokyčiai, įvykę mūsų šalyje nuo Nepriklausomybės atkūrimo, neaplenkė ir tautinių bendrijų, tarp jų – vokiečių bendruomenės. Tie pokyčiai – tai didelė emigracija, mažas gimstamumas, senstanti visuomenė.

Kaip teigė M. E. Peteraitis, Vilniaus apskrityje gyveno per tris šimtus vokiečių kilmės žmonių. Kiek jų dabar yra, sunku pasakyti. Apie žymiai sumažėjusį jų skaičių galima spręsti pagal Vilniaus vokiečių bendruomenę. Pasak Ervino Martyno, joje kažkada buvo apie septyniasdešimt narių, tai dabar – perpus mažiau. Mažai jaunimo. Apie trisdešimt šeimų išvyko gyventi į Vokietiją.

Nebeliko vokiečių bendrijų Šiauliuose, Marijampolėje, Jurbarke, Kelmėje, Ignalinoje, Visagine.

Vilniaus vokiečiai

Dabartiniu metu vokiečių bendrijos veikia tik Klaipėdoje, Šilutėje, Kaune ir Vilniuje. Klaipėdoje, be to, yra Simono Dachso namai, kuriuose organizuojami įvairūs kultūriniai renginiai, ir Hermano Zudermano gimnazija, vykdanči pradinio, pagrindinio, vidurinio ir papildomo ugdymo programas lietuvių ir vokiečių kalbomis. Vil-

niuje, be Vokiečių bendruomenės, veikia Vokiečių bendrija „Edelweiss-Volfskinder“, vienijanti vadinauosius „vilko vaikus“ – vokiečių našlaičius iš Rytų Prūsijos, klajojusius po Lietuvos kaimus ir miškus pokario metais.

Pasak M. E. Peteraičio, dabartiniu metu Lietuvoje gyvena apie du tūkstančius vokiečių kilmės žmonių.

Kelmėje atidengtas paminklas rašytojui I. Merui

Kelmėje atidengtas paminklas rašytojui Icchokui Merui. Iškilminga paminklo atidengimo ceremonija vyko jo vardu pavadintoje aikštėje prie Jono Graičiūno gimnazijos, minint penktąsias rašytojo mirties metines.

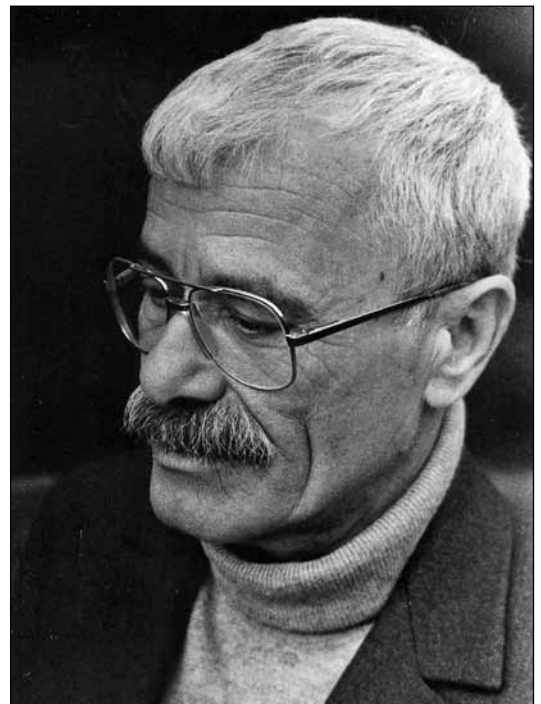
Į renginį kvietė Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė, Jakovo Bunkos labdaros ir paramos fondas bei Žydų bendruomenė „Vilnius – Lietuvos Jeruzalė“, bendradarbiaudami su Kelmės rajono savivaldybe.

I. Meras gimė 1934 m. spalio 8 d. Kelmėje Jehudos ir Miriam Merų šeimoje. Ichoko tėvai buvo nužudyti Holokausto metu. Našlaičiu likusį berniuką kaip savo vaiką užaugino žemaičiai valstiečiai Juozas ir Bronė Dainauskai. 1958 m. baigė Kauno politechnikos instituto (dabar – Kauno technologijos universitetas) Elektrotechnikos fakultetą, dirbo inžinieriumi. Nuo 1972 m. gyveno Izraelyje. Mirė 2014 m. kovo 13 d. Tel Avive.

I. Meras – tik lietuviškai rašęs

pasaulinio garso rašytojas. Jo romanai, apsakymai, novelės išversti į jidiš, estų, rusų, vokiečių, ispanų, prancūzų, norvegų, lenkų, hebrajų, tadžikų, anglų, portugalų, italų ir kitas, iš viso į 24 kalbas. Daugumos I. Mero Lietuvoje rašytų knygų tematika remiasi žydų išgyvenimais nacių okupacijos metu.

I. Mero kūryba įvertinta Izraelio prezidento Zalmano Šazaro (1973), Tarptautine atminimo, pagarbos ir meistriskumo Holokausto literatūrine (1973), JAV lietuvių rašytojų draugijos (1976), Žemaitės (2005), Lietuvos nacionaline kultūros ir meno (2010) premijomis. 1995 m.

I. Meras

I. Meras apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu.

TBN inf.

Nepriklausomybės akto signataras N. Medvedevas: tarptininė santarvė yra stiprios valstybės bruožas

Žymus Atgimimo laikotarpio veikėjas, aktyvus Sąjūdžio dalyvis, Nepriklausomybės akto signataras Nikolajus Medvedevas (nuotr.) pernai atšventė 85-erių metų jubiliejų. Nežiūrint solidaus amžiaus, veteranas ir šiandien aktyviai dalyvauja visuomeniniame gyvenime. Jis yra Lietuvos graikų draugijos „Patrida“ garbės pirmininkas, dalyvauja Tautinių bendrijų namų renginiuose, išsako savo poziciją aktualiais valstybės ir visuomenės klausimais. N. Medvedevo veikla įvertinta Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro Kryžiumi, Lietuvos nepriklausomybės medaliu, Graikijos Respublikos Auksinio Fenikso Komandoro Kryžiumi ir Auksinės žvaigždės ordinu. N. Medvedevas mielai sutiko duoti interviu „Tautinių bendrijų naujienoms“.

Jonas RUMŠA

- Jus žino visa Lietuva. Tačiau tur būt tik nedaugelis žino apie Jūsų graikiškas šaknis. Gal sutiktumėte apie jas papasakoti?

- Mano senelis Varikopulos su žmona, trimis sūnumis ir dukra 1926 m. atvyko į Kauną. Senelį pakvietė jo pusbrolis Asimatis, kuris Kaune buvo įkūręs tabako fabriką. Asimatis tabako fabrikus turėjo taip pat Rygoje, Taline.

Varikopulų giminė – Kitnoso sala Egejo jūroje. Šeimos tada buvo didelės. Vienoje šeimoje 10 – 12 vaikų buvo įprastas dalykas. Galite įsivaizduoti, kiek pusbrolių, pusseserių jie turėjo. Didžiulė giminė. Iki šiol ten daug mano giminių gyvena. Aš kartais pas juos apsilankau. O Varikopulų palikuonys paplito po visą pasaulį. Jų yra Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje, JAV, Australijoje ir net Indonezijoje.

Kaune Asimatis staiga mirė. Tabako gamyba atiteko jo pusbroliui, t. y. mano seneliui.

Mano būsimi tėvai lankė Kauno stačiatikių bažnyčią, ten susipažino, sukūrė šeimą. Kaip žinote, graikai yra stačiatikiai. Mama buvo rusų

emigrantė, pabėgusi į Lietuvą iš bolševikinės Rusijos.

Tabako gamyba kurį laiką vyko neblogai. Tačiau karo išvakarėse finansinė padėtis pradėjo eiti blogyn. Senelis 1939 m. išvažiavo į Graikiją ieškoti lėšų gamybai pagyvinti. Tuo tarpu į Lietuvą atėjo vienas „ūsuotas“, į Graikiją – kitas „ūsuotas“. Močiutė žinojo, kuo tai kvepia. Ji nedelsdama nuėjo į bažnyčią, kurioje aš buvau krikštytas, ir pakeitė visus dokumentus. Man buvo suteikta mamos pavardė. Šiek tiek laimėjau iš to, bet nedaug.

Kiti Lietuvoje gyvenę graikai, pavyzdžiui, mūsų tolimi giminaičiai Mesaksudi, buvo ištremti į Sibirą.

J. Stalinas ir jo klika labai nemėgo graikų dėl jų laisvo būdo, pomėgio visur kištis, reikšti savo nuomonę, kritikuoti.

- Jūs buvote Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio organizacinio komiteto narys, Sąjūdžio Seimo ir Kauno tarybos narys. Kas Jus atvedė į Sąjūdį?

- Man močiutė pasakojo, kas atsitiko 1917 m. Petrograde. Kaip ten buvo persekiojami, žudomi inteligentijos atstovai, šventikai. O vėlesnės represijos, valstietijos naikinimas, prievartinė kolektyvizacija ir

kt. Pagaliau aš pats mačiau, kas dėjosi Lietuvoje 1940-1941 metais. Mačiau, kokia kruvina yra ši sistema ir ką ji gali padaryti.

Šalį krėtė ekonominis, politinis, moralinis nuosmukis. Aš jau tada buvau įsitikinęs, kad bolševikų valdžia vieną kartą vistiek pasibaigs. Bet aš bijojau, kad ji gali dar pridaryti bėdų. Sužeistas žvėris yra net baisnesnis už sveiką. Vienas tokių būdų, beje, ne kartą išbandytas, - sukelti nacionalinę nesantaiką. Šis režimas tai sugeba padaryti labai gudriai.

Todėl išgirdęs, kad Vilniuje kuriasi Sąjūdis, tuoj pat puoliau pas savo bičiulius. Mane daug kas žinojo Kaune. Dirbdamas Elektronikos institute, vadovavau ne vienai visuomeninei organizacijai, dargi ateizmo būreliui. Po mano paskaitų daugelis klausytojų nuėjo į bažnyčią. Aš tapau savu tarp žmonių, kurie siekė laisvės Lietuvai. Dalyvavau pirmame Sąjūdžio suvažiavime.

Įkalbėjau Sąjūdžio bičiulius, kad jie mane iškeltų kandidatū į SSRS deputatus, nes aš ten būsiu labai naudingas. Aš rasiu bendrą kalbą su Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos demokratais, Kaukazo, Vidurinės Azijos atstovais. Mūsų tikslas buvo ne sprogdinti šią sistemą, nes sprogdimo skeveldros lekia į visas puses ir gali

padaryti daug žalos. Didelį pastatą geriausia ne sprogdinti, o demontuoti. Esu laimingas, kad dalyvavau tame demontavime.

- 1989 m. Jūs buvote išrinktas SSRS liaudies deputatu, veiklos laukas tapo daug didesnis. Kas labiausiai įstrigo į atmintį iš to laiko?

- Labiausiai įstrigo į atmintį tai, kiek daug dorų žmonių, nebijančių išsakyti savo tiesos žodį, yra pasaulyje. Tai buvo akademikai Andrejus Sacharovas, Jurijus Afanasjevas, rašytojas Rolanas Bykovas, Galina Starovoitova ir daug kitų. Džiaugiuosi, kad likimas man padovanojo progą bendrauti su jais, kalbėtis, diskutuoti, pažinti juos iš arti pagal bendrą darbą. Aš, kaip SSRS liaudies deputatas, dalyvavau A. Sacharovo tarpregioninėje grupėje, kuriant judėjimą „Demokratičeskaja Rossija“.

- Bet grįžkime į Lietuvą. Jūs domėjotės, kaip sprendžiami tautiniai, tarptautiniai reikalai mūsų šalyje atkūrus nepriklausomybę?

- Tarptautinė santarvė yra stiprios valstybės bruožas. Jeigu nori pakenkti valstybei arba jos valdžiai, tai reikia sukelti nesantaiką tarp etninių grupių, kurios yra šioje valstybėje. Jei valstybėje gyvena piliečiai, vyrauja santarvė, tai niekas nesiryš kelti sumaištį. Tačiau esant nesantarvei, susipriešinimui, kyla pavojų. Daug priklauso nuo šeimos, mokyklos. Stipri šeima ir stipri mokykla išugdys piliečius, atsparius bet kokioms provokacijoms.

Būdamas Seime keturias kadencijas, aš dirbau Nacionalinio saugumo komitete. Stengiausi susekti mažiausius nesantaikos požymius ir šalinti jų priežastis. Manau, kad šią pareigą man pasisekė įvykdyti.

- Ar jums yra tekę susidurti su ksenofobijos apraiškėmis mūsų visuomenėje?

- Ne su ksenofobija esu susidūręs, o su kvailyste, kuri atrodo kaip ksenofobija. Neminėsiu pavardės žmogaus, kuris vieno

masinio renginio metu garsiai rėkė: „Lietuva – lietuviams!“ Ar tu žinai, sakau jam, kad tavo pavardė yra totoriškos kilmės. Tavo protėviai buvo totoriai, ne lietuviai. Bet tai nieko nereiškia. Tu turi didžiulius tuos, nes tavo protėviai kartu su Vytautu nugalėjo kryžiuočius Žalgirio mūšyje, ištikimai tarnavo Lietuvai.

- Ką turi daryti žmogus, kad kitoje kultūrinėje aplinkoje būtų savas, nejaustų diskomforto?

- Aš kaip graikas mėgstu reikšti savo nuomonę be užuolankų. Gyvendamas ar persikėlęs gyventi į kitą šalį, pirmiausia išmok tos šalies kalbą, susipažink su jos konstitucija, papročiais. O jeigu dar dainų išmoksi! Aš gerai prisimenu savo vaikystės dainas. Be graikiškų, kurias aš girdėjau iš tėvų, o iš močiutės – rusišką, man labai įsiminė lietuviškos dainos „Tykiai, tykiai Nemunėlis teka“, „Pasvarscyk, untela“. Šios dainos man labai gražios. Kai aš jas kokioje nors kompanijoje uždainuoju, tai dzūkai nepaprastai nustemba: tu kaip tikras dzūkas dainuoji.

Labai daug priklauso nuo mokyklos, nuo mokytojų. Jie turi atskleisti, kokia graži lietuvių kalba, kiek daug puikių rašytojų. Tačiau tai reikia da-

ryti įtaigiai. Prievarta nieko neduoda. Vėl noriu pasiremti savo patirtimi. Man didelę įtaką padarė Jono Biliūno kūryba, jo apsakymai „Kliudžiau“, „Brisiaus galas“ ir kt. J. Biliūnas iš manęs padarė tikrą ekologą. Labai daug davė Maironis, Balys Sruoga, Vincas Mykolaitis-Putinas.

Viskas priklauso nuo to, ar žmogus, pavyzdžiui, graikas laiko save Lietuvos graiku ar graiku, gyvenančiu Lietuvoje. Didelis skirtumas. Jei jis yra Lietuvos graikas, tai jis gerbia šią šalį ir yra pasiruošęs ją saugoti. O jeigu atsitiktinai čionai atsidūręs ir tuoj pat išvažiuos, tada kitas reikalas.

- Kaip vertinate šiandieninę tautinių mažumų padėtį Lietuvoje?

- Tiek pat sunkią, kiek ir lietuvių. Vieną krizę pergyvenome, jau žada kitą. Ekonominės bėdos.

- Bet tautinės mažumos turi savo specifinių poreikių – išsaugoti savo kultūrą, tradicijas, papročius ir kt.

- Valstybė turi padėti tautinėms mažumoms puoselėti savo kultūrinį paveldą, mokyti vaikus gimtąja kalba arba gimtosios kalbos. Valstybė tai ir daro. Tačiau turime suprasti, kad šios galimybės priklauso nuo finansinių išteklių.

Iš kairės: Kazimieras Antanavičius, Vytautas Landsbergis ir Nikolajus Medvedevas tariasi. 1989 metai. Maskva, Kremlius. SSRS I liaudies deputatų suvažiavimas.

Vyksta žaidimas „Misija 2019: Pažink tautas Lietuvoje!“

Kovo 28 d. Valstybės pažinimo centre buvo pristatyta interaktyvi ekspozicija – žaidimas „Misija 2019: pažink tautas Lietuvoje!“. Trečius metus organizuojamo projekto, kviečiančio įsitraukti į netradicinę pažintį su vis kitais šalies istorijos ir valstybingumo aspektais, ašimi šiemet pasirinkta daugiakultūrės Lietuvos tema. Projekto partneriai – LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Kauno miesto muziejus, Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus, Trakų krašto kultūros ir amatų asociacija, „Šviesos“ leidykla.

Skatina geriau pažinti

Žaidimo pradžią paskelbė ir jam skirtą ekspozicijos dalį atidarė įvairioms tautinėms bendruomenėms atstovaujantys Vilniaus Vladislovo Sirokomlės gimnazijos, Vilniaus Naujamiesčio mokyklos bei Grigiškių „Šviesos“ gimnazijos mokiniai.

Užduotys šiam projektui parengtos kartu su Tautinių mažumų departamentu. Žaidimas „Misija 2019: pažink tautas Lietuvoje!“ skatina mokinius geriau pažinti savo bendrapiliečius ir atkreipti dėmesį į kultūrinę tautinių bendrijų palikimą.

„Lietuva yra namai daugelio tautų atstovams. Lenkai, rusai, ukrainiečiai, žydai, karaimai ir daugelis kitų savo

kasdiene veikla palieka pėdsaką tolimesnėje valstybės raidoje. Naujasis žaidimas kviečia sekti šiais pėdsakais ir pažinti Lietuvą kuriančius žmones“, – kviesdama į įtraukiančią dešimties užduočių kelionę sakė Valstybės pažinimo centro vedėja Gailė Ambrazienė.

Nuo architektūros iki patiekalų

Žaidime dalyvausiančių komandų laukia pažintis su Lietuvoje prigijusiomis tautinių bendrijų architektūros detalėmis, skaniausiais patiekalais, autorių kūryba, o gal netgi perimtais papročiais ir tradicijomis.

Žaidimą sudaro keturi etapai: pažintis su kultūra, tradicijomis ir kulinarija bei speciali vasaros ekskursija. Kiekvieną etapą (išskyrus vasaros ekskursiją) sudaro trys užduotys, kiekvieno metų laiko pradžioje skelbiamos Valstybės pažinimo centro svetainėje pazinkvalstybe.lt. Žaisti kviečiamos mokinių komandos ar kitos grupės.

Štai pirmajame etape, kuris buvo skirtas kultūrai, dalyvių laukė trys užduotys. Jie buvo kviečiami: tapti kelionių po jūsų kraštą vadovais ir sukurti vienos dienos maršrutą po šį kraštą, kuris būtų sudarytas iš pasirinktos tautinės mažumos paveldo objektų, juos pristatančių muziejų bei edukacinių patirčių; išsirinkti Lietuvą garsinusią ar tebegarsinančią asmenybę, surasti bent kelias vietas, sietinas su šio asmens gyvenimo Lietuvoje

keliu; pristatyti vieną buvusią ar esamą šventovę, kad visi galėtų sužinoti ne tik apie išskirtinius maldos namus, bet ir skirtingas religijas.

Geriausiai užduotį įveikusios komandos apdovanojamos partnerių įsteigtais prizais: mokinių laukia edukaciniai užsiėmimai Kauno miesto, Valstybiniame Vilniaus Gaono žydų muziejuose, Trakų krašto kultūros ir amatų bei Vilniaus dailių amatų asociacijose.

Šiuolaikinė edukacinė erdvė

Valstybės pažinimo centras – 2016 m. kovo 10 d. duris atvėrusi moderni edukacinė erdvė. Nuolatinėje Centro ekspozicijoje siekiama atsakyti į klausimus, kaip veikia demokratiška valstybė ir jos institucijos, kaip piliečiai gali dalyvauti valstybės kūrime ir valdyme, kokiais būdais galima spręsti visai visuomenei ar vietos bendruomenei aktualias problemas.

Nuolatinę Centro ekspoziciją papildoma periodiškai atnaujinamos teminės parodos, supažindinančios su svarbiausiais valstybingumo simboliais ar įvykiais.

Valstybės pažinimo centre pristatoma informacija kuriama drauge su lankytojais: šiuolaikinių technologijų pagalba kiekvienas kviečiamas kurti asmeninį santykį su pateikiama medžiaga ir dalintis nuomone, ekspozicijų erdves paverčiant diskusijų forumu.

TBN inf.

Popiežius Pranciškus atsiprašė romų

Popiežius Pranciškus, lankydamasis Rumunijoje su apaštalinio vizitu, birželio 2 d. susitiko su romų bendruomenės atstovais ir paprašė visų romų tautybės žmonių atleidimo už Romos Katalikų Bažnyčios jų atžvilgiu vykdytą diskriminaciją.

„Bažnyčios vardu prašau atleidimo ... už tuos laikus, kai anksčiau mes

diskriminavome, blogai elgėmės ar nepasitikėjome romų žmonėmis“, – kreipdamasis į romų bendruomenę Rumunijos centriniame Blažo mieste, teigė popiežius.

„Man skauda širdį. Ją skaudina daugybė diskriminacijos, segregacijos ir blogo elgesio atvejų, su kuriais susidūrė jūsų bendruomenė. Istorija

mums rodo, kad krikščionims taip pat, įskaitant ir katalikams, toks blogis nėra svetimas“, – sakė jis.

„Abejingumas gimdo išankstinį nusistatymą ir skatina pyktį ir pagiežą. Kaip dažnai mes neapdairiai smerkiame geliančiu žodžiu, savo požiūriu, kuris sieja neapykantą ir skaldo!“ – kalbėjo pontifikas.

A. Smetona ir tautinės mažumos

Eduard MAŽUL

Teisės mokslų daktaras

Pabaiga. Pradžia Nr. 1(68)

Reikalavo lojalumo

Tautinės mažumos tautininkus objektyviai domino tiek, kiek jos sąveikavo su pačių tautininkų akcentuojama lietuvių tautos vienybės užtikrinimo būtinybės problema ir jos sprendimo būdais. Anot A. Smetonos, lietuvių tautos vienybės ieškoti reikia įvairių politinių srovių bendrame darbe, ekonomikos srityje, kovojant su lenkais ir ugdant lietuvių tautos sąmonę. Kita vertus, lietuvių tautos ir tautinių mažumų sąveikos neišvengiamumo suvokimas A. Smetoną ir tautininkus skatino plėtoti tautinių mažumų integracijos strategiją. Ši strategija tautininkų Lietuvoje buvo neatsiejama nuo šių mažumų lojalumo doktrinos, kurią suformulavo M. Yčas ir kuria savo veikloje vadovavosi A. Smetona. Šią doktriną galima suskirstyti į dvi dalis. Pirmoji dalis – valstybinis lojalumas (suprantamas kaip formalus teisės normų laikymasis), antroji – tautinis lojalumas (jį sudaro geras lietuvių kalbos mokėjimas, palankus dalyvavimas lietuvių kultūriniame gyvenime, palankumas lietuviškai tautiškai idėjai ir tautos-šeimininkės valiai, kuri, anot tautininkų, tam tikrais atvejais galėjo ir nesutapti su teisės aktų raide). Tautinių mažumų lojalumo doktrina iš tautinių mažumų atstovų reikalavo „susipratimo“, t.y. suvokimo, kad vienintelis suverenias – lietuvių tauta, o tiksliau tautininkai kaip vieninteliai tikrosios lietuvių tautos valios reiškėjai (tautininkai nelaikė savęs politine

partija, o etaloniniu lietuvių tautos branduoliu, kas iš esmės reiškė, kad jiems oponuojančioms politinėms grupėms priklausantys lietuviai buvo laikomi tautiškai neloyaliais). Ši akivaizdi valstybinio ir tautinio lojalumo priešprieša labai prisidėjo prie tos iracionalios socialinės įtampos, kuri Lietuvos visuomenėje atsirado po 1926 m. perversmo ir savo apogėjų pasiekė prieš pat Antrąjį pasaulinį karą. Kaip visiškai lojalus tautininkų valdomoje Lietuvoje galėjo būti suvokiamas tik lietuvių tautybės individas.

Tiesiogine tautinių mažumų lojalumo doktrinos išraiška buvo tautinių mažumų tolerancijos principo susiejimas su jų lojalumu lietuvių tautai. Toks susiejimas, anot A. Smetonos, buvo apspręstas istorinės patirties suformuotos lietuvių tautinės sąmonės, nes, jo manymu, ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje mažumos buvo siejamos su jų lojalumu ir nauda Lietuvos valstybei. A. Smetona manė, kad šia istorine tradicija būtina vadovautis ir modernioje Lietuvoje. Kitaip tariant, A. Smetonos požiūrį į tautines mažumas galima apibūdinti kaip grynai instrumentalistinį – jos buvo tik instrumentas, turėjęs pasitarnauti Lietuvos tautos ir valstybės politiniams ar ekonominiams interesams.

Pažymėtina, kad tautininkai su Lietuvos valstybe tapatino tik lietuvių tautinę sąmonę, t.y. jie nepripažino pilietinės bendrijos modelio, būdingo Vakarų politinei minčiai, nevengdami priminti, kad šalia lietuvių gyvenančių „kitataučių“ ar „svetimtaučių“ siekiai yra kiti, dažniausiai net priešingi lietuvių tautos siekiams ir interesams. Todėl ir jų teisės negali būti tapačios su lietuvių, kaip valstybės šeimininkų, teisėmis. Toks požiūris, be jokios abejonės,

neskatino tautinių mažumų atstovų tapatinti savęs su Lietuvos valstybe ir, esant galimybei, skatino ieškoti užtarėjų užsienyje (ypač tai pasakytina apie vokiečių ir lenkų mažumas).

Po 1926 m. perversmo realių demokratinių garantijų Lietuvoje neturėjo ne tik tautinės mažumos, bet ir patys lietuviai. Tautiniai santykiai buvo grindžiami valstybinio nacionalizmo principus atitinkančia tautinių mažumų lojalumo samprata ir „sveiko nacionalizmo“ dėsniais, kurių pagrindinis tikslas buvo socialinis stabilumas, tautinė santarvė ir rimtų visuomeninių ekscesų eliminavimas. Tautininkų Lietuvoje tautinių mažumų atžvilgiu buvo įvestas lojalumo pakankamumo kriterijus, nulemtas mažumų diferenciacijos principo, kuris visiškai atitiko tautininkų įvestos hierarchijos dvasią. Lietuvoje matydami tik „antrarūšes“ (mažumos – atvykėlės) ir „trečiarūšes“ (nutautėję lietuviai) mažumas, jie joms nustatė atitinkamus lojalumo kriterijus. Tik taip suprastą lojalumą priimančios tautinių mažumų atstovai galėjo integruotis į Lietuvos visuomenę. Tuo tarpu neloyalios, t.y. lietuvių vienybei grėsmę keliančios, kultūriškai, ekonomiškai ir politiškai svetimos, mažumos turėjo susilaukti atitinkamo atkirčio. Tokios tautinės mažumos turėjo būti ne integruojamos, bet socialiai eksfiltruojamos, t.y. pašalinamos iš šalies politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo. Lojalių ir nelojalių tautinių mažumų grupių problemai bei jos sprendimui tautininkų suformuluota tautinių mažumų nacionalinė integracijos strategija užėmė labai svarbią vietą smetoninėje Lietuvoje.

Keitė orientyrus

Daugelį metų svarbiausiu Lietuvos priešu laikęs Lenkiją (bei lenkų tautinę mažumą Lietuvoje), todėl

atsvaros jai ieškojęs Maskvoje ir Berlyne, nuo 4-ojo dešimtmečio vidurio A. Smetona pradėjo keisti savo užsienio politikos orientyrus¹. Vokietijoje į valdžią atėjus A. Hitleriui ir naciams vis garsiau reiškiant teritorines pretenzijas Lietuvai, Lietuvos prezidentas nusprendė orientuotis į Vakarų valstybes ir jų forpostą Rytų Europoje Lenkiją. Todėl nepaisant to, kad įvairios lietuvių organizacijos ragino vyriausybę ir prezidentą A. Smetoną atmesti 1938 m. kovo 17 d. Lenkijos reikalavimą dėl diplomatinėlių santykių užmezgimo, A. Smetona kovo 19 d. priėmė sprendimą dėl šio ultimatumo priėmimo.

Lietuvių tauta skaudžiai pergyveno ultimatumo priėmimą, visuomenėje dar labiau sustiprėjo antilenkiškos nuotaikos, suaktyvėjo opozicinių jėgų veikla. Diplomatinėlių santykių užmezgimas su Lenkija buvo moralinis smūgis ir taip jau pašlijusiam A. Smetonos prestižui ir autoritetui, kuris dar 1938 m. pradžioje viešai žadėjo, kad Lenkija niekada neprivers Lietuvos užmegzti su ja diplomatinėlius santykius.

Kaune ir kituose miestuose vyko protesto mitingai, kurių metu aktyviausiai savo nepasitenkinimą reiškė patriotiškai nusiteikęs jaunimas. Reaguodamas į visuomenės nepasitenkinimą dėl kapituliacinės vyriausybės politikos, A. Smetona paskyrė naują premjerą ir pertvarkė vyriausybę (šis kun. V. Mirono vadovaujamas kabinetas savo sudėtimi buvo tautiniškiausias iš visų lig tol buvusių kabinetų), tačiau tai neatitiko opozicijos lūkesčių dėl koalicinės vyriausybės suformavimo.

Iškilo nauja grėsmė

Nespėjo dar Lietuva atsigauti nuo šoko, ištikusio ją priėmus Lenkijos

ultimatumą, o virš Lietuvos iš Vakarų pusės jau tvenkėsi nauji debesys – vis labiau stiprėjo Klaipėdos krašto netekimo grėsmė. 1938 m. kovo 25 d. Vokietija pareikalavo panaikinti Klaipėdos krašte karo padėtį, apriboti Lietuvos saugumo policijos veiklą, cenzūrą, apriboti Kauno skiriamo gubernatoriaus valdžią, išklė visą eilę kitų reikalavimų, kurių esmė – nevaržyti antilietuviškos nacių veiklos. V. Mirono vyriausybė, o tai reiškia ir A. Smetona, tikėdamasi bent nominaliai išsaugoti Lietuvos valdžią Klaipėdos krašte, iki metų pabaigos patenkino beveik visus iš Berlyno gautus reikalavimus. Visa tai buvo slepiama nuo Lietuvos visuomenės. Gruodžio 1 d. premjeras V. Mironas Seime pareiškė, kad Lietuvos santykiai su Vokietija yra geri, o visuomenėje sklandantys gandai apie Vokietijos pretenzijas į Klaipėdos kraštą yra melagingi ir pramanyti. Nepaisant to, kai 1939 m. pavasarį Hitleris užgrobė Čekoslovakiją, visą Lietuvą sukaustė baimė ir užvaldė nuojauta dėl neišvengiamo Klaipėdos praradimo. Ir iš tiesų, jau kovo 20 d. Berlyne iš vizito Vatikane grįžtančiam Lietuvos užsienio reikalų ministru J. Urbšui buvo pareikštas ultimatyvus reikalavimas dėl Klaipėdos krašto sugražinimo Vokietijai. Kovo 21 d. vyriausybės posėdyje, pirmininkaujant prezidentui A. Smetonai ir dalyvaujant kariuomenės vadui gen. S. Raštikiui bei kariuomenės štabo viršininkui gen. J. Černiui, buvo nutarta priimti Vokietijos ultimatumą.

Klaipėdos krašto netektis, labiau negu prieš metus priimtas Lenkijos ultimatas, išklubino A. Smetonos režimo pamatus. Opozicija jau atvirai kaltino A. Smetoną ir tautininkus, kad Lietuvą atvedė į tokią tragišką būklę, atsirado reikalavimų dėl greito

ir radikalaus valdžios pertvarkymo. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad A. Smetona, įvairiomis progomis parašęs tiek straipsnių ir pasakęs tiek daug kalbų tautininkams, šauliams, jaunaietuviams (tos kalbos ar jų atpasakojimai sudaro du storus „Pasakyta parašyta“ tomus), taip ir nematė reikalo kreiptis į tautą itin sunkiomis valstybei valandomis: gavus Lenkijos ultimatumą dėl diplomatinėlių santykių užmezgimo ir gavus Vokietijos ultimatumą dėl Klaipėdos krašto sugražinimo.

Apie mažumas – nė žodžio

1938 m. vasario 11 d., dar prieš gaunant Lenkijos ultimatumą, buvo priimta ir nauja Lietuvos Konstitucija (oficialiai įsigaliojo tik po trijų mėnesių, gegužės 12 d.). Pažymėtina, kad ši jau trečioji nuolatinė tarpukario Lietuvos Konstitucija, priimta Antrojo pasaulinio karo išvakarėse, skirtingai nei ankstesnės nuolatinės tarpukario Lietuvos konstitucijos, jau nė žodžiu nebeužsiminė apie tautines mažumas ar jų teises – iš Konstitucijos dingo ne tik atskiras skyrius, skirtas tautinėms mažumoms, bet ir apskritai niekur nebeliko tautinės mažumos sąvokos. Toks pasikeitęs teisinis reguliavimas atspindėjo ne tik naujas to meto tarptautines aplinkybes, visų pirma autoritarizmo ir totalitarizmo idėjų plitimą Europoje, bet ir pasikeitusį A. Smetonos ir Lietuvos valstybės požiūrį į tautines mažumas, naują jų teisinę ir faktinę padėtį. Lietuvos Vyriausybė aiškino, kad tautinių mažumų gyventojų lygiateisiškumą užtikrina naujosios Konstitucijos 18 straipsnis, skelbęs, kad prieš įstatymus visi piliečiai lygūs, o piliečio teisės negali būti mažinamos dėl jo tautybės ar tautybės, be to, specialių straipsnių apie tautinių

¹ Dar 1924 m. A. Smetona klausė, kieno padedama Lietuva galėtų atgauti Vilnių. Ir pats atsakė: „Nė Ambasadorių konferencijoje, nė Tautų Sąjungoje Vilniaus klausimas nebegali iš naujo kilti mums palankia prasme (...). Vilniaus klausimas tegali rimtai iškilti tik per Rusiją (...). Rusai gali arba karu, arba Tautų Sąjungon įtę pareikalauti Lenkijos sienų revizijos (...)“. Todėl, A. Smetonos nuomone, „mums reikia būti tam tikrame su Rusija kontakte“; „(...) mums nereikia būti nei Vokietijai, nei Rusijai per kartiems, o Anglijai ir Prancūzijai, sudariusioms didžiąją Lenkiją, per saldiems“. 1925 m. jis peikė V. Petrulio kabinetą, kuris „elgėsi per savo oficiozus atžagariai: pataikaujama anglams ir prancūzams, nori jiems išiteikti, ir be reikalo erzina ir užgaulioja rusus su vokiečiais“.

mažumų teisės nėra ir Vakarų šalių konstitucijose².

1938 m. Konstitucija galutinai teisiškai įtvirtino tautininkų režimą bei liudijo A. Smetonos autoritarizmo triumfą. Naujoji Konstitucija buvo loginė visos tautininkų ideologijos ir politikos tęsia. Ja galutinai užkirstos politinio atstovavimo galimybės ne tik tautinėms mažumoms, bet ir pačiai lietuvių tautai (didžiąjai jos daliai), tačiau tautininkų propagandoje teigta visiškai priešingai. Konstituciniai pokyčiai buvo laikomi „vienybės“, „tautos ir tautinės valdžios susiliejimo“ įtvirtinimu, turėjusiu lietuvių tautai atverti kelią į savo tautinio pašaukimo galutinį įvykdymą. Tačiau rezultatai buvo visiškai priešingi – 1938–1940 m. įvyko totalinis (visuomenės, kariuomenės ir net vyriausybės ir valdančiojo elito) Lietuvos susiskaldymas. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje Lietuva buvo susipriešinusi ir susiskaldžiusi kaip niekada, ir kai atėjo lemtingas 1940 m. birželis, nemažai Lietuvos gyventojų galvojo: kažin kas baisiau, ar svetima okupacija, ar sava iki kaulų smegenų įkyrėjusi diktatūra. Galima daryti prielaidą, kad prie šio susiskaldymo nemažai prisidėjo ir trumparegiška A. Smetonos režimo politika tautinių mažumų atžvilgiu.

Siaurino teisės

Apie praktinę nesėkmę įgyvendinant tautos vienybės idėją liudijo piliečių ir valstybės santykis, kuris tarpukario Lietuvoje klostėsi gana prieštarai. Lietuvos Taryba 1918 m. vasario 16 d. paskelbė „atstatanti

nepriklausomą, demokratinius pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę“, tačiau parlamentinės demokratijos laikotarpis trūko neilgai. Jį nutraukė 1926 m. įvykęs valstybinis perversmas, valdžioje įtvirtinęs tautininkų autoritarinį režimą su prezidentu A. Smetona priešakyje. Perversmas ir po jo įsitvirtinęs A. Smetonos režimas iki šiol vertinami prieštarai – tai sustabdė demokratijos plėtrą, sutelkė vienose rankose visą valdžią ir viešosios nuomonės kontrolę, o tai savo ruožtu atvedė į piliečių ir valstybinės valdžios tarpusavio susvetimėjimą, atskirų tautinių grupių susipriešinimą ir net neapykantą, silpnino politinius ir moralinius valstybės pamatus. Kita vertus, autoritarinis tautininkų režimas suteikė šalies politiniam gyvenimui stabilumą, kas buvo naudinga lietuvių tautos ūkio ir kultūros kilimui, tačiau slopino kitų tautinių grupių galimybes lygiomis teisėmis dalyvauti šalies politiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime.

Iš pirmo žvilgsnio tarpukario Lietuvoje tautinių mažumų nei teisinė, nei faktinė situacija nebuvo bloga. Kol tai buvo naudinga Lietuvos valdžiai veikė ministrai be portfelio žydų ir gudų reikalams. Buvo įtvirtintas personalinės žydų autonomijos institutas³. Tačiau būtina pabrėžti, kad faktinė tautinių mažumų situacija iš esmės neatsispyrė tarpukario Lietuvos įstatymuose. Faktinei tautinių mažumų padėčiai darė įtaką ne tiek įstatymai, kiek palaipsniui jų atžvilgiu besikeičianti Lietuvos valdžios pozicija, tiesiogiai nulemta besikeičiančių

A. Smetonos pažiūrų, kurios iš esmės nelydėjo atitinkami įstatymų ar kitų teisės aktų pakeitimai, susiję su formaliu tautinių mažumų statusu. Pažymėtina, kad Lietuvoje, kitaip nei kai kuriose kitose Europos šalyse, niekada nebuvo priimami tautines mažumas tiesiogiai diskriminuojantys įstatymai. Tačiau stiprėjantis lietuvių nacionalizmas ir beįsigalinčios autoritarinės tendencijos Lietuvos visuomenėje po 1926 m. gruodžio 17 d. valstybinio perversmo nulėmė, kad kitų tautybių asmenys, vadinamieji kitataučiai, svetimtaučiai ar net svetimšaliai, tapo įvairių suvaržymų ir neigiamų stereotipų objektu. Valstybės kontroliuojamos ir cenzūruojamos visuomenės informavimo priemonės pradėjo kurti neigiamą tautinių mažumų, visų pirma lenkų ir žydų, paveikslą, palaipsniui vis labiau įsitvirtinantį masinėje lietuvių sąmonėje. Visa tai nulėmė laipsnišką faktinės tautinių mažumos situacijos blogėjimą.

Trečiajame, ir ypač ketvirtajame, XX a. dešimtmetyje, Lietuvos tautinių mažumų atstovai ėmė vis dažniau susidurti su problemomis, susijusiomis su įsidarbinimu viešajame sektoriuje ir savo kalbos naudojimu valdžios įstaigose. Be to, šių mažumų atstovai buvo pradėti diskriminuoti ir švietimo, visų pirma aukštojo mokslo, srityje – netiesiogiai imta riboti jų priėmimą į elitines mokslo įstaigas ar į prestižines studijų kryptis. Tačiau bene stipriausiai diskriminacija ėmė reikštis krašto ekonomikoje: ūkinės veiklos vykdymo, laisvųjų profesijų

² Ir iš tiesų, Vakarų Europos šalių konstitucijose nebuvo užsimenama apie tautines mažumas, nes didžiosios Vakarų šalys niekada oficialiai nepripažino tautinių mažumų egzistavimo savo viduje, o tarptautiniai išpareigojimai dėl tautinių mažumų apsaugos buvo primesti tik mažesnioms Europos valstybėms ir Pirmajame pasauliniame kare pralaimėjusiai Vokietijai. Kita vertus, kaimyninėje Lenkijoje, net ir 1935 m. Konstitucijoje, įtvirtinusioje prezidentinį autoritarinį valdymą ir priimtoje po 1934 m., kuomet Lenkija Tautų Sąjungai oficialiai paskelbė apie atsakymą vykdyti „Mažųjų Versalio traktatą“, įtvirtinusi Lenkijos išpareigojimus dėl tautinių mažumų teisių apsaugos, išliko straipsniai, skirti tautinių mažumų teisėms.

³ Žydų autonomijos nepriklausomoje Lietuvoje atsiradimas ir gan greitas jos panaikinimas buvo tiesiogiai susiję su išoriniais veiksniais ir Lietuvos politikos vidaus procesais. Iškart po Pirmojo pasaulinio karo lietuvių politikai stengėsi išnaudoti žydų palaikymą siekdami nepriklausomos Lietuvos valstybės sukūrimo ir jos tarptautinio pripažinimo. Žydų parama taip pat buvo labai svarbi kovojant dėl kuo didesnės Lietuvos teritorijos, pirmiausia dėl Vilniaus krašto, kur žydai sudarė ženklią gyventojų dalį – siekdami kuo didesnės nepriklausomos Lietuvos valstybės teritorijos ir kuo didesnio gyventojų skaičiaus, žydų veikėjai tikėjosi suburti ir kuo gausesnė žydų bendruomenė, kuri, atitinkamai, galėtų tikėtis ir didesnės įtakos Lietuvos valstybėje. Tačiau po to, kai Lietuva galutinai įsitvirtino tarptautinėje arenoje ir tapo aišku, kad Vilniaus nepavyks susigrąžinti, žydų (ir gudų) parama nebebuvo grynai svarbi nei užsienio politikos, nei vidaus konsolidacijos požiūriu. Valdžioje įsitvirtinus dešimtiesiems politikams (tautininkams ir krikščionims demokratams) bei išgalėjus autoritariniam A. Smetonos režimui, Lietuvoje prasidėjo demokratinio liberalizmo, konstitucinių teisių ir laisvųjų bei jų garantijų siaurimo procesas, negalėjęs neatsiliepti ir žydų (bei kitų tautinių mažumų) teisėms.

atlikimo, viešųjų paslaugų teikimo srityse.

Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje visų tautinių mažumų atžvilgiu, gal tik išskyrus vokiečius, ėmė formotis vis stipresnė diskriminacijos ir nepakantumo atmosfera bei praktika. Lietuvių

spaudoje, ir apskritai visuomenėje, vis labiau stiprėjo įsitikimas, kad pagaliau atėjo laikas imtis vadinamosios miestų reformos (pagal analogiją su ankstesne žemės reforma, nukreipta prieš lenkų dvarininkus), t.y. galutinai ir esmės išspręsti „žydų klausimą“. Tačiau skirtin-

gai nei hitlerinėje Vokietijoje, Lietuvoje „žydų klausimo“ išsprendimas nebuvo siejamas su priverstiniu žydų iškeldinimu iš miestų ar apskritai iš šalies arba su kitomis radikaliomis priemonėmis, o tik su jų „išstūmimu iš verslų“ ir įtakos šalies ekonomikai sumažinimu.

Keturiasdešimt totorių kaimas: vakar, šiandien

Totoriai išleido albumą „Keturiasdešimt totorių kaimas tarp istorijos ir dabarties“ lietuvių ir anglų kalbomis.* Įžangą leidiniui parašė Mykolas Romerio universiteto profesorius, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas. Joje pateikiama daug įdomios istorinės medžiagos apie kaimą, iš jo kilusias žymius žmones. Albume spausdinama daug nuotraukų, kuriose atsispindi totorių švenčių, įvairių renginių akimirkos, istorinio ir kultūrinio paveldo objektai.

Už šešiolikos kilometrų į pietvakarius nuo Vilniaus nutolęs Keturiasdešimt totorių kaimas yra unikalus, savo pavadinimu – vienintelis Lietuvoje. Kaip teigia A. Jakubauskas, tai viena pirmųjų Lietuvos totorių gyvenviečių, susiformavusių šalia Vokės upės. Greičiausiai ji buvo įkurta XIV a. pabaigoje, kai į LDK su savo šalininkų likučiais atvyko nugalėtasis Aukso Ordos chanas Tochtamyšas.

Legendomis apipintas kaimo pavadinimas. Viena jų pasakoja, kad vienas totorius vedė keturias žmonas ir iš kiekvienos susilaukė po dešimt sūnų, tie sūnūs ir įkūrė kaimą.

Keturiasdešimt totorių – gatvinis kaimas, turėjęs netaisyklingą gatvių tinklą, išsaugojęs padrikos statybos reliktus. „Tenka apgailėstauti, kad sovietmečiu daugelio būdingų kaimui gatvelių ir keliukų nebeliko, buvo nutiesti nauji keliai ir sunaikinti seni. Kaimo landšaftą nepataisomai suardė mūrinė ir medinė kolūkinė architektūra“, - rašo A. Jakubauskas.

Autorius apžvelgia istorinius šaltinius, kuriuose minimas Keturiasde-

šimt totorių kaimas. Pirmą kartą jis paminėtas pirmoje XV a. pusėje. Ši bajorkaimį 1550 m. lotynų kalba parašytame traktate „Apie totorių, lietuvių ir maskvenų papročius“ mini Mykolas Lietuvis.

Įžangoje apžvelgiami totorių užsiėmimai. Jie tiesė kelius, buvo kurjeriai, ėjo sargybą, gaudė nusikaltėlius. Tačiau ilgainiui šiame kaime gyvensių totorių pagrindinė pareiga buvo saugoti Vilniaus prieigas.

Skaitytojas susipažins su kaimo mečetės, totorių religiniu gyvenimu, kapinių istorija, sužinos čia tarnavusių imamų pavardes

„Religinis Keturiasdešimt totorių kaimo gyvenimas niekuo nesiskiria nuo kitose vietovėse gyvenančių Lietuvos totorių. Mečetė yra religinio gyvenimo centras, tikintieji į mečetę renkasi kiekvieną penktadienį ir per didžiąsias šventes – *Ramadan Bairamą* (pasninko pabaigos šventę) ir *Kurban Bairamą* (aukojimo šventę). Be to, daugelis totorių uoliai lanko *Taravicho* maldas, kurios vyksta kiekvieną *Ramadan* mėnesio vakarą iki pat *Ramadan Bairamo* šventės“, - rašo autorius.

O kokia, einant laikui, buvo, kaip kito totorių kaimo gyventojų sudėtis? Kaip pažymi A. Jakubauskas, carinės Rusijos laikotarpiu kaimas prarado totorišką charakterį. 1861 – 1866 m.

Dvi kartos

kaime buvo 53 namai ir gyveno 350 žmonių. 2011 m. gyventojų surašymo duomenimis, Keturiasdešimt totorių kaime gyveno 451 gyventojas, iš jų – 130 totorių.

Autorius rašo apie kaimo mokyklą, kurios pradžia laikytina 1886 m., kuomet ji buvo atidaryta Skurbutėnų kaime ir veikė iki 1915 m.

Kuo Keturiasdešimt totorių kaimas gyvena šiandien?

Iš leidinio sužinome, kad 2014 m. atidaryti totorių bendruomenės namai. Juose vykdomos edukacinės programos, vyksta seminarai, paskaitos, susitikimai su įdomiais žmonėmis. Aktyviai veikia kaimo totorių bendruomenė, kuriai daugelį metų vadovauja Fatima Buinovska. **TBN inf.**

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Trakų krašto žmonių pasakojimai – instituto leidinyje

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas bei Trakų krašto kultūros ir amatų asociacija išleido knygą „Vietiniai. Nepaprasta kelionė į Trakus“.* Kuo ši istorinė Lietuvos vieta sudomino instituto tyrinėtoją Liną Leparskienę ir fotografą Arūną Baltėną?

Trakų kraštas nuo seno yra įvairių tautų, kultūrų ir tikėjimų židynys. Čia vieni šalia kitų gyvavo lietuviai, lenkai, baltarusiai, žydai, karaimai, totoriai, rusai ir kitų tautų kultūra, tradicijos, gyvenimo būdas.

Knyga sukurta atrinkus tekstus ir nuotraukas iš gausybės lauko tyrimų medžiagos, kurią surinko tyrėjai, lankydami Trakų krašto miesteliuose, kaimuose ir vienkiemiuose. Leidinyje iš viso pristatyti 69 žmonės: 22 lietuviai, 20 lenkai, 5 karaimai, 3 baltarusiai, 3 rusai, 4 sentikiai, 3 totoriai ir 9 asmenys, nepriskyrę savęs kokiam nors konkrečiai tautinei ar religinei grupei – save vadinantys vietiniais. Jie buvo prašomi pasidalyti pasakojimais iš savo gyvenimo, o knygoje skelbiamos tik atrinktos tų pasakojimų atkarpėlės. Pasakojimai pateikti ta kalba, kuria kalbėjo pašnekovai: lietuvių, lenkų, rusų arba tarmiškai – dzūkų, gudų.

Dažnai pasitaikydavo ir kalbos maišymo epizodų. Vėliau tekstai buvo transkribuoti į bendrinę lietuvių kalbą ir pietų aukštaičių tarmę, taip pat transkribuoti tekstai lenkų, rusų, baltarusių kalbomis.

Apie atlikto darbo mastą kalba knygoje minimų vietovių sąrašas. Jame – per keturias dešimtis pavadinimų: Bražuolė, Balčiūnai, Būdos, Dainavėlė, Daniliškės, Dedeliškės, Dobiliai, Jogėliškės, Jogėlionys, Jurgelionys, Glitai, Grigiškės, Klepočiai, Lentvaris, Kariotiškės, Keturiasdešimt totorių, Kudrionys, Lieponys, Miciūnai, Miškiniai, Panošiškės, Rykantai, Rūdiškės, Salkininkai, Senieji Trakai, Šklėriai, Šulininkai, Šventininkai, Tiltai, Trakai, Varatniškės, Varnikai, Vaikšteniai, Žuklijai, Matiškės, Moluvėnai, Lieponys ir kt.

Knygos gale pateiktas trumpas pasakojimuose pasitaikančių retesnių

žodžių ar frazių žodynėlis, tekstoploginis komentaras ir literatūros sąrašas.

Keletas žodžių apie knygos autorius. L. Leparskienė yra Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Sakytinės tautosakos skyriaus doktorantė, etnologė, folkloristė, kultūros antropologė, viena iš judėjimo „Gelbėkim Trakus“ iniciatorių. A. Baltėnas – Lietuvos fotomenininkų sąjungos narys, dirbęs kultūros paveldo programose, pagarsėjęs meniškais senamiesčių, paukščių nuotraukomis. Nuo 1997 m. dalyvauja personalinėse ir grupinėse fotografijos parodose. Pagrindinės kūrybos temos – Lietuvos istorijos ir kultūros paveldas, peizažai, portretai, įvairių pasaulio miestų vaizdai. A. Baltėno fotografijų yra įsigiję Lietuvos dailės, Nacionalinis muziejai, Prancūzijos nacionalinė biblioteka. Fotomenininkas 2015 m. pelnė LR vyriausybės kultūros ir meno premiją.

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Turkijos mokslininkė išleido monografiją apie Lietuvos karaimų kalbą

Lietuvos karaimų bendruomenę neseniai pasiekė 2016 m. išleista Izmiro Rugsėjo 9-osios universiteto (Turkija) profesorės Selmos Giulsevin (Selma Gülsevin) monografija, kurios pagrindą sudaro jos daktarinė disertacija „Tiurkų karaimų kalba. (Trakų dialektas)“.

Halina KOBECKAITĖ

Docentė, humanitarinių mokslų daktarė

Ėmėsi sudėtingo darbo

Savo monografijoje S. Giulsevin rėmėsi septyniais leidiniais: Mykolo Firkovičiaus karaimų kalbos vadovėliu „Mieñ karayče ūrianiam“ („Aš mokausi karaimiškai“, 1996, Vilnius);

jo sudarytais ir spaudai parengtais kitais leidiniais: kasdienių maldų rinkiniu „Karaj koltchalary“ (1994, Vilnius), patarlių knyga „Šelomonun mašallary“ (2000, Ankara), maldynu „Karaj diñlilarniñ jalbarmach jergialairi“ (1998-99, Vilnius), M. Firkovičiaus ir Mičigano valstybinio universiteto profesoriaus Timūro Kodžaoglu (Timur Kocaoglu) drauge

parengtu karaimų kalbos žodynu-pasikalbėjimais „Karaj. The Trakai dialect“ (2006, Berlynas), Karinos Firkavičiūtės sudarytu karaimų poezijos rinkiniu „Čypčychlej učma Trochka/ Į Trakus paukščiu plasnosiu“ (1997, Vilnius), Varšuvos universiteto profesoriaus Aleksandro Dubinskio (Aleksander Dubiński) straipsnio rinkiniu „Caraimica“ (1974, Varšuva).

Įdomu pažymėti, kad prof. S. Giulsevin, nepaisant to, kad rašė disertaciją prieš kelerius metus,

niekada nebuvo atvykusi į Lietuvą, į vienintelę vietą pasaulyje, kur karaimų kalba dar gyvai vartojama, tad ir niekada jos negirdėjo. Sunku pasakyti, kas paskatino mokslininkę imtis šio sudėtingo darbo remiantis vien rašytiniais šaltiniais tarsi gyvos karaimų kalbos jau ir nebebūtų arba ji to nežinotų. Man teko su ja susirašinėti jau po to, kai disertacija buvo apginta ir išleista atskira knyga, kurią S. Giulsevin man ir atsiuntė. Asmeniškai mes nepažįstamos, bet, laikydama rankose 534 puslapių knygą, matau, koki didelį darbą atliko mokslininkė.

Knygos struktūra

Knyga susideda iš kelių dalių. Pirmojoje, po trumpos įžangos apie karaimų kilmę ir istoriją, ji nagrinėja karaimų kalbos fonetiką, morfologiją ir sintaksę, lygindama jas su kitomis tiurkų kalbomis – kirgizų, kazachų, baškirų, totorių, senąja Anatolijos turkų ir kt. Autorė taip pat pabrėžia

aptiktus skirtumus ar panašumus tarp kipčiakų ir oguzų tiurkų kalbų šakų. (Šių dienų turkų kalba priklauso tiurkų kalbų oguzų šakai, o kitos aukščiau minėtos kalbos, tarp jų ir karaimų, - kipčiakų šakai).

Prof. S. Giulsevin nagrinėja minėtų knygų tekstus nepriklausomai nuo jų turinio, nes jai svarbu juose esančių žodžių morfologija ar fonetika, sakinio struktūra, t.y. sintaksė. Šitaip nagrinėdama tekstus, profesorė pramoko ir pačią karaimų kalbą, nors, kaip minėjau, niekada nėra jos girdėjusi. Apie karaimų kalbos išmanymą liudija tikslūs jos cituojamų tekstų vertimai į turkų kalbą.

Knygos antrojoje dalyje autorė pateikia sunumeruotus sakinius iš visų septynių šaltinių, kuriais ji rėmėsi. Tekstai pateikti karaimų kalba, bet turkų kalbos transkripcija.

Trečiojoje knygos dalyje spausdinami tie patys tekstai su tais pačiais numeriais išversti į turkų kalbą.

Ketvirtojoje dalyje spausdinamas

žodžių kamienų indeksas abėcėlės tvarka. Jis rodo, kokia gramatine forma tas žodis pavartotas tekste. Taip pat pateikiama šio žodžio reikšmė turkų kalba. Tokiu būdu čia turime tarytum ir karaimų-turkų kalbų žodynėlį, apimantį tuos žodžius, kurie pasitaiko tekstuose. Bet svarbu, kad pateikiamos jų kaitimo formos, tad išmanūs žmonės gali juo išradingai pasinaudoti.

Na, ir penktojoje knygos dalyje, kaip paprastai, spausdinamas literatūros, kuria autorė naudojosi, sąrašas.

Tad turime įdomią, karaimų kalbinį paveldą fiksuojančią monografiją. Laikydama ją rankose ir matydama, kokia medžiaga naudojosi autorė, dar kartą pasidžiaugiau, kad prieš dvidešimt metų M. Firkovičius, parašęs ir sudaręs daugelį minėtų knygų, padovanojo jas Turkijos kalbos institutui Ankaroje, iš kurio autorė jas gavo ir kuris dabar išleido mūsų trumpai aptartą jos pačios disertaciją.

Žemaitijos Jeruzalės žydų istorija

Neseniai lietuvių ir anglų kalbomis išleistoje Raseinių krašto istorijos muziejaus muziejininkės Linos Kantautienės knygoje „Raseinių krašto žydai. Gyvenimai ir likimai“* pateikiama plati žydų gyvenimo šiame Žemaitijos kampelyje panorama nuo XVI a. iki XX a. vidurio. Leidinio tekstą papildė daugybė istorinių ir šiuolaikinių nuotraukų, dokumentų kopijų.

Pavyzdžiui, antroje XIX a. pusėje Raseiniai dar buvo trečias pagal dydį Lietuvos miestas, turėjo per 11 tūkst. gyventojų. Beveik tris ketvirtadalius, apie 9 tūkst., sudarė žydai. Knygoje cituojama Žydų enciklopedija, kurioje rašoma, kad Raseiniai tuo metu buvo vienas iš švietimo centrų Lietuvoje. Čia apie 1840–1847 m. gyveno ir mokytojas Avraomas Mapu (1807–1867) – pirmasis pasaulietinis hebrajų romanistas. Raseiniuose 1840 m. gimė Emanuelis Bankas – vienas žymiausių to meto teisininkų, dirbęs Rusijos imperijos teisingumo ministerijoje. Čia gimė daug kitų žymių žmonių, vėliau likimo išblaškytų po

visą pasaulį. 1880 m. Raseiniuose pradėjo veikti pirmoji spaustuvė, kurią įkūrė vilniečio spaustuvininko Abramo Dvoržeco sūnus Mauša.

Knygoje pateikiama daug įdomios medžiagos apie žydų gyvenimą tarpukariu. 1921 m. Raseiniuose buvo 6 tūkst. gyventojų, iš jų – 3 tūkst. žydai. Veikė 8 žydų maldos namai, įskaitant Didžiąją sinagogą, ješiva. Buvo hebrajų vaikų darželis, „Tarbut“ mokykla, Žydų liaudies bankas. 1921 m. buvo atidaryta Žydų gimnazija. Visų gyventojų poreikiams tarnavo žydų valdomos spaustuvės, vaistinės, fotoateljė ir kt.

Žydai – knygos žmonės. Raseinių žydų biblioteka gaudavo beveik visus

laikraščius ir žurnalus, leidžiamus Europoje ivrito ir jidiš kalbomis, o žydų rašytojų knygas – iš viso pasaulio.

Žydai atsiliepdavo į bendrus krašto reikalus. Kaip pažymima knygoje, 1934 m. Raseiniuose atidengto skulptoriaus Vinco Grybo paminklo „Žemaitis“ fondui miesto žydų bendruomenė paaukojo 4 tūkst. litų.

Holokausto metu šimtmečiais kurta žydų materialinė ir dvasinė kultūra buvo sunaikinta, žydų tautybės žmonės nužudyti.

Knygoje spausdinami poeto raseiniškio Marcelijaus Martinaičio, kuriam 1941-aisiais buvo penkeri metai, prisiminimų ir pamąstymų žiupsnelis apie Holokaustą: „Žydus šaudė netoli mūsų, pilkalnyje“. Baigęs vidurinę mokyklą ir pradėjęs dirbti Raseinių rajono laikraščio „Stalinietis“ redakcijoje, Marcelijus jau suaugusio žmogaus žvilgsniu mėgino pažvelgti į žydų

tragediją, kurią sovietinis režimas stengėsi ištrinti iš žmonių atminties.

„Tada rinkau medžiagą, kiek žydų buvo sušaudyta mūsų krašte. Turėjau surinkęs labai daug medžiagos, net su pavardėmis. Buvau labai naivus, galvojau, kad bus labai paprasta tą medžiagą viešai paskelbti. Juk sovietai buvo nusistatę prieš vokiečius. Tačiau pasirodė priešingai... Mano surinkta medžiaga niekam nebuvo reikalinga. Tie režimai labai keistai bendradarbiavo, dengė vienas kito nusikaltimus. Sovietmečiu žmonės užmiršo žudynių vietas, kasdavo pilkalnyje žvyrą, paskui viskas apaugo žole“, – pasakojo M. Martinaitis.

Mieste, kadaise vadintame Žemaitijos Jeruzale, neliko nei vieno žydų tautybės gyventojų. Šiandien jų gyvenimą primena tik viena paminklinė kapinių lenta ir archyviniai dokumentai.

„Didžiausias indėlis įamžinant žuvusiųjų atminimą – sužinoti ir užrašyti jų vardus“, – lankydamasis Raseiniuose, kalbėjo Izraelio valstybės ambasadorius Lietuvoje Amiras Maimonas.

Knygoje spausdinamas nužudytų žmonių sąrašas. Jame – daug šimtų pavardžių. Tai ne vienintelis sąrašas knygoje. Taip pat spausdinamas 1941 m. sovietinio režimo ištremtų

iš Raseinių žydų sąrašas. 1941 m. iš Raseinių apskrities iš viso ištremta 251 šeima (699 žmonės), iš Raseinių miesto ištremta 15 žydų šeimų (53 žmonės).

Spausdinamas ir žydų gelbėtojų Raseinių krašte sąrašas.

Leidinyje skaitytojas ras Holokaustą pergyvenusius žmonių prisiminimus, sužinos apie žydų, gyvenusių Raseinių krašte ir pasklidusių po pasaulį, likimus, tvarkomas senąsias žydų kapines, atidengtus paminklus žudynių vietose ir kt.

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Rokiškio žydų istorija išleista Niujorke

Rokiškio žydai pirmą kartą paminėti istoriniuose šaltiniuose XVII a. Vėliau jie sudarė net 75 proc. visų miesto gyventojų ir labai paveikė krašto kultūrą bei ekonomiką. Didžioji dalis Rokiškio žydų buvo nužudyti 1941 m. Holokausto metu.

Dar prieš Antrąjį pasaulinį karą į Pietų Afriką emigravę Rokiškio žydai 1952 m. išleido gausiai nuotraukomis iliustruotą straipsnių rinkinį jidiš kalba apie Rokiškio žydų bendruomenės istoriją, kultūrą ir kasdienį gyvenimą. Ši knyga dabar išversta į anglų kalbą

bei papildyta nauja medžiaga ir išleista Niujorke.* Neseniai ją gavo Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka.

*Knygos viršelio nuotrauka ir bibliografiniai duomenys trečiame viršelio puslapyje.

Poetės saulė liko...

Balandžio 10 d. Tautinių bendrijų namuose vyko karaimų poetės Julijos Tinfavičienės (1932 – 2014) poezijos ir prozos knygos „Saulė nusileido už Trakų pilies“ sutiktuvės.

Išleisti šį po autorės mirties leidinį pasirūpino vėlionės vyras Romualdas Tinfavičius, taip pat parašęs ne vieną knygą karaimų istorijos, kultūros ir bendruomenės gyvenimo klausimais.

J. Tinfavičienė buvo matematikos mokytoja. Eilėraščius rašė lenkų ir gimtąja karaimų kalbomis. Nemažai jos poezijos išversta į lietuvių ir rusų kalbas. Jos kūryba buvo surinkta į knygą „Gyvenimo akimirkos“ (1998 m.), spausdinta Trakų literatū almanache „Trakuvos literatū kūryba“ (2010 m.).

Šioje knygoje sudėti Julijos eilėraščiai, skirti broliams, seserims, mylimam vyrui, giminėms. Leidinys

gausiai iliustruotas J. ir R. Tinfavičių asmeninio gyvenimo bei poetės nėrinių nuotraukomis. Knygos viršelį puošia trakiškio fotomenininko Vytauto Žemaičio nuotrauka, atitinkanti jos pavadinimą.

Knygos sutiktuvėse kalbėję poetės bičiulės, kaimynai, šeimos draugai, visuomenininkai atsiliepė apie J. Tinfavičienę kaip apie labai šiltą, lyriškos sielos, dvasingą žmogų.

Simboliškas knygos pavadinimas – „Saulė nusileido už Trakų pilies“. Tačiau liko kita saulė. Ta saulė – tai

R. Tinfavičius

poetės eilės, nuo kurių dvelkia meilė artimiesiems, Trakams, Lietuvai.

Sutiktuvėjų metu veikė J. ir R. Tinfavičių leidinių, fotografijų, apdovanojimų parodėlė.

TBN inf.

Nesame tiek turtingi: kodėl Estija uždarys rusiškas mokyklas?

Estijos prezidentė Kersti Kaljulaid pareiškė, kad ateityje Estija planuoja atsisakyti mokyklų rusų mokomąja kalba. Jos nuomone, netikslinga laikyti atskirą mokyklų kalbinėms mažumoms sistemą.

Kaip teigė Estijos valstybės vadovė, vis daugiau rusakalbių tėvų nori, kad jų vaikai mokytųsi šalies, kurioje gyvena, kalbos ir užrašo vaikus į darželius bei mokyklas estų ugdomąja kalba.

„Kaip bet kurioje Europos šalyje, mūsų švietimo sistema turi oficialią kalbą. Žinoma, Estijoje yra daug privačių mokyklų. Tačiau aš manau, kad perėjus prie modelio, kai vidurinėse mokyklose bus mokoma tikrai estų kalba, išliks mokyklų, kuriose bus giliau mokoma rusų kultūros, literatūros ir kalbos. Tokios ugdymo įstaigos bus skirtos ne tik rusakal-

bėms šeimoms. Jos turi būti atviros visiems“, - sakė K. Kaljulaid.

Valstybės vadovė nemato būtinybės naudoti dvi švietimo sistemas ateityje. „Mes nepastebime, kad rusakalbiai Estijos gyventojai pirmiausia siektų išsaugoti rusiškas mokyklas. Tačiau kiekvienam vaikui reikia suteikti galimybę po darželio įstoti į mokyklą estų mokomąja kalba“, - teigė ji.

Pasak Estijos vadovės, ji „nėra girdėjusi kritikos dėl to, kad mokyklose didinama estų kalbos dalis. Priešingai, sulaukiame pastabų dėl to, kad jaunesnio amžiaus vaikams nepakanka valandų, kurios skiriamos estų kalbai mokytis“.

Kaip teigė K. Kaljulaid, dabartiniu metu rusiškose mokyklose vaikai iki devintos klasės visus dalykus mokosi rusų kalba.

„Manau, kad mūsų vyriausybė yra

labai dosni. Tokia sistema išliko nuo nepriklausomybės atkūrimo, nors ją išlaikyti reikia nemažai pastangų. Švietimo reikmėms Estija išleidžia 7 proc. bendrojo vidaus produkto. Tai reikia vertinti“, - kalbėjo prezidentė.

Ji pažymėjo, kad „Estija nėra tokia turtinga šalis, kad galėtų išlaikyti mokymo įstaigas kalbinėms mažumoms kaip Suomija. Kažkodėl nutylimas Vokietijos pavyzdys, kur gyvena du milijonai rusų, bet valstybė jiems nesudaro sąlygų mokytis rusų kalba. Todėl nereikia naudoti dvigubus standartus“.

Šią poziciją dėl tautinių mažumų švietimo ir jo perspektyvų savo šalyje Estijos prezidentė K. Kaljulaid išdėstė interviu Rusijos laikraščiu „Komersant“ š. m. balandžio 18 d. iškart po susitikimo su Rusijos prezidentu Vladimiru Putinu Maskvoje.

S U M M A R Y

L. Urman, J. Rumsa. *“I still keep performing my small tasks, hoping that they will help to improve something in both states”*. On the 10th April in Estonian Embassy, in Vilnius, the presentation of the book “Estonia and the Estonian Community in Lithuania” took place. Perfect polyraphic presentation, a lot of photos, including historic, were eye-catching. The publishing of the book was partially funded by the Department of National Minorities. The edition is intended to commemorate the 100th anniversary of the Republic of Estonia and the 30th anniversary of the Estonian Community in Lithuania.

H. Kobeckaitė. *The Masterpiece of the Global Literature – Karaim*. The German publishing office

Edition Tintenfass published the book of Antoine de Saint-Exupery “The Little Prince” of the circulation of 300 copies in the Karaim language. This one of the most popular and most-read books in the world was translated into the Karaim language by the translator, journalist Halina Kobeckaitė and her daughter Karina Firkaviciute, Doctor of Arts, Associate professor, musicologist, the chairman of the Lithuanian Karaim Culture Society.

J. Rumsa. *The signatory of the Act of Independence N. Medvedevas: inter-ethnic union is the feature of a strong country*. A famous character of the Revival Period, an active participant of Sajudis, signatory of the Act of Independence Nikolajus Medvedevas celebrated his 85th anniversary last year. Despite his age, these days the veteran also actively participates in public life. He is the honour chairman of “Patrīda” Association of

Greeks of Lithuania, participates in the events of the Department of National Minorities, expresses his position regarding the relevant questions of the state and society, as well as national minorities.

A game “Mission 2019: Get to Know the Nations in Lithuania” takes place. In the Centre for Civil Education an interactive exposition – game “Mission 2019: Get to Know the Nations in Lithuania” was presented. This year the topic of multicultural Lithuania has been chosen to be the core of the project, organized for the third year, inviting to get involved in a non-traditional encounter with the different aspects of the history of the country and statehood. The tasks of the game have been prepared together with Department of National Minorities under the Government of the Republic of Lithuania.

Naujos knygos

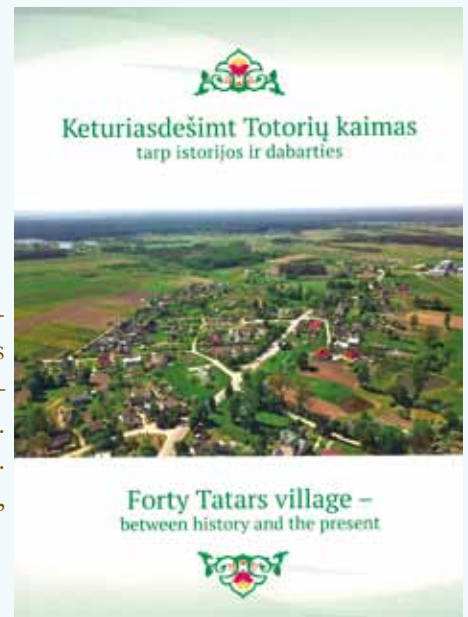

Antoine de Saint-Exupéry. Kiči Bijčiek. Karaim. Karajče. Vertė Halina Kobeckaitė ir Karina Firkavičiūtė. Edition Tūtenfass.

p. 14

Adas Jakubauskas. Keturiasdešimt Totorių kaimas tarp istorijos ir dabarties. Forty Tatars village – between history and the present. Vertė Beatrice Soroko. Vilnius. Standartų spaustuvė. 2018. 47 p., iliustr. Tiražas 3000 egz.

p. 24

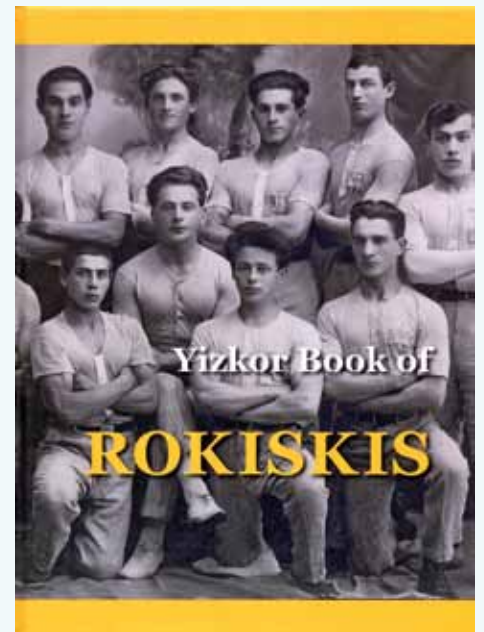
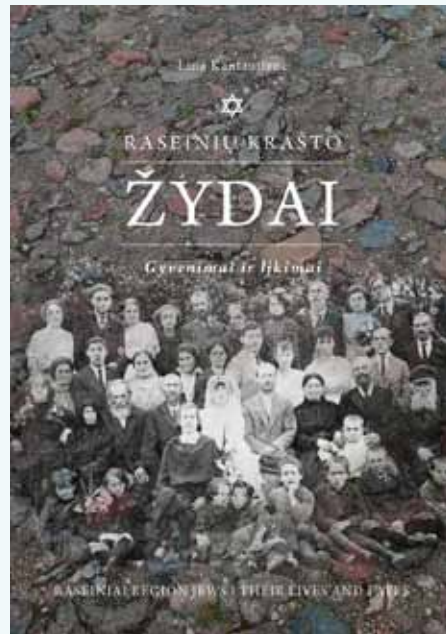

Lina Kantautienė. Raseinių krašto žydai. Gyvenimai ir likimai. Raseiniai region jews. Klaipėda. S. Jokužio leidykla-spaustuvė. 2018. 272 p., iliustr.

p. 26

Arūnas Baltėnas, Lina Leparskienė. Vietiniai. Nepaprasta kelionė į Trakus. Kalba: lietuvių, rusų, lenkų. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Vilnius. 2019. 264 p., iliustr.

p. 25

Memorial book of Rokiskis. New York. JewishGen Press. 866 p.

p. 27

Eesti ja eesstlus Leedus. Estija ir Estų bendruomenė Lietuvoje. Estonia and Estonian community in Lithuania. Estų, lietuvių ir anglų kalbomis. Sudarytoja Merike Ivask. Giedraičiai-Vilnius. 2019. 286 p., iliustr., faks., portr.

p. 10

Pasaulinė kultūrų diena Klaipėdoje

Gegužės 25 d. Klaipėdos tautinių kultūrų centras pakvietė miesto tautines bendrijas, klaipėdiečius ir miesto svečius į Pasaulinės kultūrų dienos šventę. Koncerto metu azerbaidžaniečių, armėnų, baltarusių, lietuvių, rusų, totorių, ukrainiečių, žydų, vokiečių bendrijų meno kolektyvai pristatė tradicinę savo protėvių kultūrą, šokius ir dainas. Šiose Darjos Kovaliovos nuotraukose užfiksuotos kai kurios šventės akimirkos.

ISSN 2029-7394

9772029739001